

-ARAŞTIRMA MAKALESİ-

**TÜRKİYE’NİN ZEYTİN VE ZEYTİNYAĞI SEKTÖRÜNDE KÜRESEL
REKABET GÜCÜNÜN DEĞERLENDİRİLMESİ***

Serdar ÖZÖZEN¹

Öz

Zeytin hem yağ üretiminde kullanılabilen hem de sofralık olarak tüketilebilen bir üründür. Sağlık açısından önemli faydalar içerdiği için dünyada giderek artan bir talep görmektedir. Zeytin dünyada Akdeniz iklimi özelliğine sahip, daha çok Akdeniz’e kıyısı olan ülkelerde yetiştirilmektedir. Türkiye, zengin iklim ve toprak yapısıyla zeytin yetiştirmek için ideal bir coğrafyaya sahip olup, bu özellikleriyle dünya genelinde önemli bir zeytin ve zeytinyağı üreticisi ülkedir. Bu çalışmanın amacı, dünyada önemli zeytin ve zeytinyağı üreticisi arasında yer alan Türkiye’nin zeytin ve zeytinyağı sektöründeki küresel rekabet gücünü Akdeniz iklim koşullarına sahip rakip ülkelerin (İspanya, İtalya, Yunanistan, Portekiz, Tunus) rekabet gücü ile karşılaştırmalı olarak analiz etmektir. Çalışmada sektöre ilişkin rekabet gücü analizi edilirken, sektörün SWOT analizine de yer verilmiştir. Çalışma 2012-2021 dönemini kapsamaktadır. Yöntem olarak Balassa’nın Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük Endeksi kullanılmıştır. Çalışmada zeytin ve zeytinyağı ürünleri 6 alt ürün grubunda sınıflandırılmıştır. Bu çalışma literatürdeki diğer çalışmalardan farklı olarak, zeytin ve zeytinyağı alt sektörlerine ilişkin sektörün ayrıntılı rekabet gücü seviyesini ortaya koymaktadır. Analiz sonuçlarına göre, zeytin ve zeytinyağı sektörü alt ürün gruplarında en rekabetçi ülkelerin İspanya ve Yunanistan olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu ülkeleri Portekiz ve İtalya takip etmektedir. Tunus’un sadece zeytinyağı sektörü alt ürün gruplarında rekabetçi yapıya sahip olduğu gözlemlenmiştir. Türkiye’nin zeytin sektöründe HS 2005.70 Zeytin (5 kilogramı geçmeyen işlenmiş yeşil ya da siyah zeytin) ürün grubunda, zeytinyağı sektöründe ise HS 1509.10 Natürel Zeytinyağı ürün grubunda güçlü seviyede rekabet gücüne sahip olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Zeytin ve Zeytinyağı Sektörü, Zeytincilik Sektörü, Akdeniz İklimi, Uluslararası Rekabet Gücü, Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi.

JEL Kodları: F10, F14.

Başvuru: 07.02.2024 **Kabul:** 29.07.2024

---

¹ Dr., serdarozen.1905@gmail.com, ORCID: [0000-0001-5089-6069](https://orcid.org/0000-0001-5089-6069)

ASSESSING TÜRKİYE'S GLOBAL COMPETITIVENESS IN THE OLIVE AND OLIVE OIL SECTOR²

Abstract

Olive is a product that can be used both in oil production and consumed as table food. Since it offers vital health benefits, it is increasingly in demand all over the world. Olives are cultivated in countries with a Mediterranean climate and mostly in countries bordering the Mediterranean Sea. Türkiye has an ideal geography for olive cultivation with its rich climate and soil properties and is an important olive and olive oil producer country in the world with these characteristics. The aim of this study is to analyze the global competitiveness of Türkiye, which is among the important olive and olive oil producers in the world, in the olive and olive oil sector in comparison with rival countries with Mediterranean climatic conditions (Spain, Italy, Greece, Portugal, and Tunisia). SWOT analysis of the olive and olive oil sector is also included in the study. The study covers the period 2012-2021. Balassa's Index of Revealed Comparative Advantage was used as the methodology. In the study, olive and olive oil products are classified in 6 sub-product groups. As its most significant contribution to the literature, this study analyzes the detailed competitiveness level of the sector regarding olive and olive oil sub-sectors. According to the results of the analysis, the most competitive countries in the olive and olive oil sector sub-product groups are Spain and Greece. These countries are followed by Portugal and Italy. Tunisia has a competitive structure only in olive oil sector sub-product groups. Türkiye has a strong level of competitiveness in the HS 2005.70 Olives (processed green or black olives not exceeding 5 kilograms) product group in the olive sector and in the HS 1509.10 Virgin olive oil product group in the olive oil sector

Keywords: *Olive and Olive Oil Sector, Olive Growing Sector, Mediterranean Climate, International Competitiveness, Revealed Comparative Advantage (RCA) Index.*

JEL Codes: *F10, F14.*

“Bu çalışma Araştırma ve Yayın Etiğine uygun olarak hazırlanmıştır.”

1. GİRİŞ

Zeytin kullanım alanlarına göre yağlık ve sofralık olmak üzere işlenebilen, bu işleme ile ortaya çıkan yan ürünlerinin de değerlendirilebildiği değerli bir üründür (TEPGE, 2023:1). Zeytinin birçok amaç için kullanım alanı bulunmakla birlikte dünyada sağlıklı yaşam ve doğal beslenmeye yönelik çabaların sonucu özellikle sağlık

---

² The Extended English Summary is located the end of the Article

açısından önemli faydalar içerdiği için zeytin ve ürünlerinin önemi artmaktadır (T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2016:59).

Zeytin ağaç olarak dünyada bilinen en eski ekili ağaçlar arasında yer almaktadır (Basılğan ve Hayretçi, 2023:225). Zeytinin anavatanının Mardin, Hatay, Suriye, Filistin ve Kıbrıs adasını kapsayacak şekilde Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Yukarı Mezopotamya ve Güney Ön Asya'yı içerisine alan bölge olduğu kabul edilmektedir (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2019:4).

Şekil 1: Dünya’da Zeytin Üretiminin Yoğunlaştığı Bölge: Akdeniz Havzası

Kaynak: Ticaret Bakanlığı, 2020:4

Dünyada zeytin üretimi ağırlıklı olarak Akdeniz iklim özelliğine sahip, Akdeniz’e kıyısı olan ülkelerin yer aldığı Akdeniz havzasında yapılmaktadır (Şekil 1). Dünya zeytin üretim alanının %90’dan fazlası Akdeniz’in çevresindeki ülkelerde yer almaktadır (UİB, 2021:3). Türkiye zeytin üretimi için elverişli iklim koşullarına sahip bölgeleri ile dünyanın sayılı sofralık zeytin ve zeytinyağı üreticisi ve ihracatçısı ülkeleri arasında bulunmaktadır.

Bu çalışma, dünyada zeytin ve zeytinyağı ihracatında öne çıkan Türkiye’nin 2012-2021 dönemi için zeytin ve zeytinyağı sektöründe rekabet gücünü Akdeniz iklim koşullarına sahip, zeytin ve zeytinyağı sektöründe öne çıkan ülkeler (İspanya, İtalya, Yunanistan, Portekiz ve Tunus) ile karşılaştırmalı analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Çalışmada önce dünyada ardından Türkiye’de zeytin ve zeytinyağı sektörünün mevcut durumu üretim ve dış ticaret bağlamında incelenecektir. Ayrıca, Türkiye zeytin ve zeytinyağı sektörünün güçlü, zayıf yönleri ile sektöre ait fırsatlar ve tehditleri içeren SWOT analizine yer verilecektir. Konuya ilişkin literatür taramasına yer verildikten sonra çalışmanın yöntemi ele alınacak ve ulaşılan ampirik bulgular analiz edilecektir. Çalışmanın sonuç bölümünde ise sektörün rekabet gücünü sürdürülebilmesine/artırabilmesine yönelik politika önerilerine yer verilecektir.

1.1. Dünya Zeytin ve Zeytinyağı Sektöründe Üretim ve Dış Ticaret

Dünya zeytinlik alanlarında daha çok Akdeniz havzasında yer alan Akdeniz'e kıyısı olan ülkeler ön plana çıkmaktadır. 2000 yılı ile 2021 yılı karşılaştırıldığında dünyadaki zeytinlik alanlarda artış olduğunu söylemek mümkündür. Dünyadaki zeytinlik alanları yaklaşık %24 oranında artış göstererek 2000 yılında 8,35 milyon hektardan 2021 yılında 10,34 milyon hektara yükselmiştir. 2021 yılı itibarıyla ülkelere göre zeytinlik alanları incelendiğinde ilk üç ülke arasında sırasıyla İspanya (%25,4), Tunus (%12,4) ve İtalya (%10,9) yer almıştır. Türkiye (%8,6) Fas'ın (%10,7) hemen ardından beşinci sırada yer alırken, Türkiye'den hemen sonra Yunanistan (%7,9) gelmektedir. Dünyada en fazla zeytinlik alana sahip ilk 10 ülkenin toplam payı yaklaşık olarak %93'dür (Tablo 1).

Tablo 1: Dünya Zeytinlik Alanları (ha)

	Ülke	2000	2005	2010	2015	2021
1	İspanya	2.300.000	2.465.258	2.475.466	2.351.370	2.623.290
2	Tunus	1.387.240	1.672.900	1.763.450	1.624.980	1.280.811
3	İtalya	1.161.600	1.168.600	1.190.800	1.147.877	1.129.000
4	Fas	540.000	600.000	830.481	1.006.491	1.104.083
5	Türkiye	600.000	662.000	784.031	836.935	889.168
6	Yunanistan	780.357	797.321	806.451	821.206	819.060
7	Suriye	477.993	544.700	647.458	694.931	693.106
8	Cezayir	168.080	239.352	294.200	406.571	440.008
9	Portekiz	367.351	348.426	343.219	351.340	380.410
10	Libya	130.000	195.147	227.602	224.513	235.500
	Dünya	8.352.093	9.188.381	9.975.869	10.113.431	10.338.495

Kaynak: FAO (Food and Agriculture Organization)

Tablo 2: Dünya Zeytin Üretimi (Ton)

	Ülke	2017	2018	2019	2020	2021
1	İspanya	6.549.499	9.819.570	5.965.080	8.137.810	8.256.550
2	Yunanistan	2.837.778	2.764.628	3.240.063	N.A.	N.A.
3	İtalya	2.597.974	1.953.540	2.194.110	2.207.150	2.270.630
4	Türkiye	2.100.000	1.500.467	1.525.000	1.316.626	1.738.680
5	Fas	1.039.117	1.561.465	1.912.238	1.409.266	1.590.504
6	Portekiz	876.215	738.550	939.070	735.350	1.375.750
7	Mısır	1.094.724	1.083.771	981.000	968.400	976.063
8	Cezayir	684.461	860.784	868.754	1.079.508	704.619
9	Tunus	500.000	1.617.000	700.000	2.000.000	700.000
10	Suriye	849.919	664.643	844.316	781.204	566.043
	Dünya	21.364.905	24.587.457	21.630.216	23.729.119	23.054.311

Kaynak: FAO (Food and Agriculture Organization)

2021 yılında dünya zeytin üretiminde İspanya 8,2 milyon tonla dünyada en fazla zeytin üreten ülke konumunda bulunmaktadır. Dünya zeytin üretiminin yaklaşık üçte birini İspanya (%35,8) karşılamıştır. İspanya'yı Yunanistan ve İtalya izlerken bu ülkeler dünya zeytin üretiminde ilk üçte yer almıştır. Dünya zeytin üretiminde %7,5

paya sahip olan Türkiye 1,7 milyon ton üretim miktarıyla dördüncü sırada bulunmaktadır (Tablo 2).

Tablo 3: Üretim Sezonuna Göre³ Dünya Zeytinyağı Üretimi⁴ (Bin ton)

	Ülkeler	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23 ⁽⁵⁾
1	İspanya	1.790	1.125	1.389	1.491	780
2	İtalya	174	366	274	329	235
3	Tunus	140	440	140	240	180
4	Türkiye	194	230	194	235	380
5	Yunanistan	185	275	275	232	350
6	Portekiz	100	140	100	206	125
7	Fas	200	145	160	200	156
8	Suriye	154	118	143	106	134
9	Cezayir	97	126	70	91	81
10	Mısır	41	40	38	20	40
	Dünya	3.304	3.269	3.020	3.398	2.730

Kaynak: IOC (International Olive Council)

Not: Sıralama 2021/2022 üretim sezonuna göre yapılmıştır.

2021/2022 sezonuna göre, zeytinyağı üretiminde İspanya 1,5 milyon ton ile ilk sırada yer alırken onu 329 bin ton ile İtalya, 240 bin ton ile Tunus, 235 bin ton ile Türkiye ve 232 bin ton ile Yunanistan izlemektedir. Dünya toplam zeytinyağı üretimi 3,4 milyon ton olarak gerçekleşirken, dünya toplam zeytinyağı üretiminin %43,9'u İspanya'ya aittir. Türkiye ise küresel zeytin üretiminin %6,9'unu gerçekleştirmiştir (Tablo 3).

Son beş üretim sezonu dikkate alındığında 2022/23 üretim sezonu dışında dünyada zeytinyağı üretimi çok önemli bir değişiklik göstermemiştir. 2021/22 üretim sezonunda hava koşullarının da elverişli geçmesi sayesinde (TEPGE, 2023:5) 3,4 milyon ton civarında zeytinyağı üretimi gerçekleşmesine karşın 2022/2023 üretim sezonunda İspanya ile birlikte aralarında diğer büyük zeytinyağı üreticileri İtalya ve Portekiz'in de bulunduğu bazı Avrupa ülkelerinde sıcaklık değerlerinin mevsim normallerinin üzerinde seyretmesi dolayısıyla yaşanan aşırı sıcaklık ve kuraklık nedeniyle zeytinyağı üretiminde gözle görülür bir şekilde düşüş yaşanacağı öngörülmüştür. Türkiye'nin kuraklıktan etkilenmediği zeytinyağı üretiminin 235 bin tondan 380 bin tona yükseleceği tahmin edilmektedir (Tablo 3).

³ Üretim sezonu dönemi, zeytinyağı için 1 Ekim- 30 Eylül (bir sonraki yıl), sofralık zeytin için ise 1 Eylül - 31 Ağustos (bir sonraki yıl) tarihleri arasındaki dönemi ifade etmektedir (IOC, 2023).

⁴ Bir birim zeytinyağı için yaklaşık olarak dört ila beş birim yağlık zeytin kullanılmaktadır (TEPGE,2023:3).

⁵ Tahmin

Tablo 4: Dünya Zeytin ve Zeytinyağı⁶ İhracatında Öne Çıkan Ülkeler (Bin \$)

	Ülkeler	2019		Ülkeler	2020		Ülkeler	2021
1	İspanya	4.319.500	1	İspanya	4.196.223	1	İspanya	4.984.044
2	İtalya	1.636.382	2	İtalya	1.769.320	2	İtalya	1.975.195
3	Yunanistan	939.727	3	Yunanistan	1.161.116	3	Yunanistan	1.327.968
4	Portekiz	696.889	4	Tunus	829.525	4	Portekiz	917.196
5	Tunus	477.468	5	Portekiz	722.182	5	Tunus	620.511
6	Türkiye	283.598	6	Türkiye	270.685	6	Türkiye	322.745
	Dünya	9.493.403		Dünya	10.058.992		Dünya	11.345.868

Kaynak: Uncomtrade verileri derlenerek yazar tarafından oluşturulmuştur.

2021 yılı dünya zeytin ve zeytinyağı ihracatında sırasıyla İspanya (4,98 milyar dolar), İtalya (1,98 milyar dolar), Yunanistan (1,33 milyar dolar), Portekiz (917,2 milyon dolar), Tunus (620,5 milyon dolar) ve Türkiye (322,7 milyon dolar) öne çıkan ülkelerdir. 2019-2021 dönemi incelendiğinde dünyada zeytin ve zeytinyağı ihracatında ilk üçte yer alan ülkelerin sırasıyla Akdeniz'e komşu AB üyesi İspanya, İtalya ve Yunanistan olduğu görülmektedir (Tablo 4).

Tablo 5: Zeytin Sektörü İhracatında Öne Çıkan Ülkelerin Dünya Zeytin Sektörü İhracatından Aldığı Pay (%) (2012-2021)

Yıl	İspanya	Yunanistan	Türkiye	İtalya	Portekiz	Tunus	Toplam
2012	43,5	19,4	5,6	3,3	2,2	0,05	74,0
2013	40,6	20,3	5,8	3,7	2,6	0,03	73,1
2014	42,5	19,6	5,4	3,7	2,5	0,03	73,8
2015	40,9	21,8	5,8	4,0	2,8	0,03	75,5
2016	39,9	21,0	5,0	4,0	2,7	0,03	72,7
2017	39,5	22,8	4,6	3,7	3,0	0,03	73,7
2018	37,1	24,1	5,3	4,1	3,7	0,02	74,2
2019	37,3	23,5	5,8	4,3	3,2	0,02	74,1
2020	36,1	25,1	5,8	4,2	2,7	0,02	73,9
2021	36,1	25,1	5,8	5,0	2,9	0,02	75,0

Kaynak: Uncomtrade verileri derlenerek yazar tarafından hesaplanmıştır.

2021 yılında dünya zeytin ihracatının %69,1'ini Avrupa Birliği'ne (AB) üye ülkeler (İspanya, Yunanistan, İtalya ve Portekiz) tarafından gerçekleştirilmiştir. Dünya zeytin ihracatında öne çıkan Türkiye ve Tunus ile birlikte bu altı ülkenin dünya zeytin ihracatı içindeki toplam payları %75'e yükselmektedir (Tablo 5).

⁶ Dünya zeytin ve zeytinyağı ihracatı HS 070992, HS 071120, HS 150910, HS 150990, HS 151000 ve HS 200570 ürünlerine ait ihracat toplamını içermektedir.

Tablo 6: Zeytinyağı Sektörü İhracatında Öne Çıkan Ülkelerin Dünya Zeytin Sektörü İhracatından Aldığı Pay (%) (2012-2021)

Yıl	İspanya	İtalya	Portekiz	Yunanistan	Tunus	Türkiye	Toplam
2012	43,7	27,5	5,8	7,6	6,6	1,4	92,7
2013	39,6	25,7	6,5	10,0	7,3	4,3	93,3
2014	52,4	24,4	6,8	5,0	4,0	1,3	93,9
2015	40,6	21,9	6,4	9,7	12,6	1,0	92,1
2016	48,4	23,1	6,1	9,0	5,3	1,4	93,2
2017	51,1	20,1	6,8	6,9	4,9	2,7	92,4
2018	43,7	19,8	8,8	8,7	9,1	3,2	93,3
2019	48,0	21,2	8,6	5,7	6,6	2,1	92,2
2020	43,3	21,4	8,5	7,7	10,6	1,8	93,3
2021	46,1	20,8	9,5	8,1	6,9	2,0	93,4

Kaynak: Uncomtrade verileri derlenerek yazar tarafından hesaplanmıştır.

2021 yılında dünya zeytinyağı ihracatında öne çıkan AB üyesi ülkelere İspanya, İtalya, Portekiz ve Yunanistan'ın dünya zeytinyağı ihracatından aldıkları toplam pay %84,5 iken Tunus ve Türkiye ile birlikte altı ülkenin dünya toplam zeytin ihracatından aldıkları pay %93,4'e yükselmektedir. 2012-2021 döneminde dünya zeytinyağı ihracatında öne çıkan bu altı ülkenin dünya zeytinyağı ihracatından aldıkları toplam pay %90'ın üzerinde olmuştur (Tablo 6).

İhracat içindeki yüksek payları açısından dünya zeytin ihracatında İspanya ve Yunanistan, dünya zeytinyağı ihracatında ise İspanya ile birlikte İtalya öne çıkan ülkelerdir.

Tablo 7: İspanya Sofralık Zeytin Ortalama İhracat Fiyatları (€/100 kg)

	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23
Ekim	267.1	257.7	242.9	260.3	260.7	291.1
Kasım	256.2	258.1	242.9	261.5	253.2	291.0
Aralık	256.1	261.6	242.2	269.7	266.0	298.7
Ocak	250.7	254.2	243.5	271.8	272.3	319.7
Şubat	259.6	252.9	245.0	258.4	262.6	312.8
Mart	257.0	242.5	252.3	267.8	267.7	335.9
Nisan	255.9	253.3	245.7	267.3	269.1	340.6
Mayıs	263.2	245.7	246.0	266.9	290.9	0.0
Haziran	253.6	245.2	262.4	257.0	276.2	0.0
Temmuz	246.8	238.7	271.8	252.8	279.5	0.0
Ağustos	267.4	240.5	263.4	260.9	286.8	0.0
Eylül	258.4	246.0	267.3	260.7	306.9	0.0
Ortalama	257.7	249.7	252.1	262.9	274.3	312.8

Kaynak: IOC

İspanya'nın 2019/20 dönemi ile birlikte sofralık zeytin yıllık ortalama fiyatlarında artış söz konusudur. 2021/22 dönemi sofralık zeytin ortalama ihracat fiyatları bir önceki döneme göre İspanya'da %4,3 yükseliş göstermiştir. 2022/23 dönemi Mart ve Nisan aylarında sofralık zeytin ihracat fiyatlarında belirgin bir artış göze çarpmaktadır (Tablo 7).

Tablo 8: İtalya Sofralık Zeytin Ortalama İhracat Fiyatları (€/100 kg)

	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23
Ekim	387.0	426.8	488.7	438.9	462.2	481.2
Kasım	410.3	458.0	414.2	429.8	457.7	471.1
Aralık	428.7	438.6	449.1	438.7	478.0	478.7
Ocak	420.5	439.4	433.8	423.5	492.7	475.1
Şubat	426.3	425.0	425.9	428.0	454.2	469.5
Mart	469.3	465.6	425.0	464.8	501.2	501.3
Nisan	443.3	431.9	440.6	435.5	470.7	489.7
Mayıs	445.8	429.9	439.0	446.3	457.2	0.0
Haziran	463.4	477.3	446.2	454.3	473.4	0.0
Temmuz	466.7	439.7	488.0	435.2	470.7	0.0
Ağustos	486.2	428.3	466.0	500.1	482.6	0.0
Eylül	478.4	449.0	475.2	471.9	491.7	0.0
Ortalama	443.8	442.5	449.3	447.2	474.4	480.9

Kaynak: IOC

2021/22 döneminde İtalya'nın sofralık zeytin ortalama ihracat fiyatları bir önceki yıla göre %6,1 yükselmiştir. Sofralık zeytin ihracatında öne çıkan AB üyesi ülkelere göre (İspanya, Yunanistan ve Portekiz) İtalya sofralık zeytin ihracatında en yüksek fiyatlara sahip ülke olarak öne çıkmaktadır (Tablo 8).

Tablo 9: Yunanistan Sofralık Zeytin Ortalama İhracat Fiyatları (€/100 kg)

	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23
Ekim	347.3	334.6	385.8	346.4	331.3	424.0
Kasım	342.3	340.9	364.6	368.7	327.6	439.2
Aralık	332.2	334.3	396.1	334.2	343.3	418.4
Ocak	325.7	330.4	376.7	363.2	341.5	430.8
Şubat	354.8	378.0	389.3	351.2	386.3	376.9
Mart	348.3	399.3	386.6	358.5	422.1	393.0
Nisan	327.2	375.7	379.4	337.2	378.2	371.1
Mayıs	339.6	408.5	380.7	363.0	417.8	0.0
Haziran	348.2	390.5	399.4	354.4	405.2	0.0
Temmuz	336.0	400.8	380.0	344.0	453.3	0.0
Ağustos	336.3	377.3	362.8	339.4	436.1	0.0
Eylül	339.9	387.8	343.9	329.3	421.9	0.0
Ortalama	339.8	371.5	378.8	349.1	388.7	407.6

Kaynak: IOC

Yunanistan sofralık zeytin ortalama ihracat fiyatları, 2021/22 döneminde bir önceki döneme göre %11,3 artmıştır. AB üyesi önemli sofralık zeytin ihracatçısı ülkeler (İspanya, İtalya ve Portekiz) arasında Yunanistan, İtalya'dan sonra yüksek fiyatlara sahip ikinci ülke olarak dikkat çekmektedir (Tablo 9).

Portekiz'in sofralık zeytin ortalama ihracat fiyatları 2021/22 dönemi bir önceki döneme göre %0,4 oranında azalırken, 2017/18 ile 2022/23 (Ekim-Nisan) dönemi arasında 2021/22 dönemi hariç yükseliş eğiliminde olmuştur. (Tablo 9).

Tablo 10: Portekiz Sofralık Zeytin Ortalama İhracat Fiyatları (€/100 kg)

	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23
Ekim	202.9	226.4	258.3	264.3	248.6	250.1
Kasım	203.2	233.2	240.4	251.3	264.3	253.3
Aralık	258.0	249.7	236.8	253.9	263.9	301.8
Ocak	203.8	237.2	237.8	258.5	272.8	303.6
Şubat	236.3	219.4	217.5	277.3	237.2	284.9
Mart	226.0	231.9	233.7	255.0	246.3	291.3
Nisan	233.9	234.4	213.3	246.2	235.9	298.2
Mayıs	226.0	236.8	231.8	239.6	262.3	0.0
Haziran	224.1	239.2	238.6	236.2	241.9	0.0
Temmuz	226.6	227.6	233.7	255.1	233.5	0.0
Ağustos	221.7	215.0	249.4	241.1	262.9	0.0
Eylül	237.9	234.3	249.3	254.9	250.8	0.0
Ortalama	225.0	232.1	236.7	252.8	251.7	283.3

Kaynak: IOC

2017/18 ile 2022/23 (Ekim-Nisan) dönemi arasında AB üyesi dört ülke arasında karşılaştırma yapıldığında, sofralık zeytin ortalama ihracat fiyatı seviyesi en yüksek ülke İtalya olurken, onu Yunanistan, İspanya ve Portekiz izlemektedir.

Dünya sızma zeytinyağı fiyatları, zeytinyağı gerek üretim gerekse de ticaretinde öne çıkan İspanya/Jaen, İtalya/Bari ve Yunanistan/Chania borsalarında belirlenmektedir (TEPGE, 2023:13).

Tablo 11: İspanya Sızma Zeytinyağı Borsa Fiyatları (€/100 kg)

	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23
Ekim	372.4	264.9	214.1	222.3	316.2	447.1
Kasım	362.0	274.1	207.1	236.7	309.8	473.0
Aralık	357.0	280.8	209.2	250.2	328.6	520.5
Ocak	362.9	267.0	204.9	251.4	334.5	527.6
Şubat	357.5	262.1	204.0	266.0	322.6	521.2
Mart	320.5	245.4	213.6	272.9	353.8	522.5
Nisan	303.7	235.4	205.9	296.5	346.6	533.6
Mayıs	273.0	229.5	199.2	335.8	339.2	587.6
Haziran	270.9	219.1	196.2	328.4	334.4	616.7
Temmuz	279.0	227.5	190.6	327.5	357.0	NA
Ağustos	276.9	224.9	198.2	322.1	375.1	NA
Eylül	276.2	222.6	207.1	325.1	393.7	NA
Ortalama	317.7	246.1	204.2	286.2	342.6	527.8

Kaynak: IOC

2021/22 dönemi sızma zeytinyağı ortalama borsa fiyatı bir önceki döneme göre İspanya'da, %19,7 ve Yunanistan'da %19,4 oranında artarken, İtalya'da ise %5,8 oranında azalmıştır. Sızma zeytinyağı borsa fiyatlarının en yüksek olduğu ülke İtalya olurken, İtalya'yı İspanya ve Yunanistan takip etmiştir (Tablo 11,12,13).

Tablo 12: İtalya Sızma Zeytinyağı Borsa Fiyatları (€/100 kg)

	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23
Ekim	538.8	513.0	440.0	411.0	416.2	529.8
Kasım	446.8	581.0	380.0	480.0	436.2	582.8
Aralık	401.0	595.8	320.0	480.0	390.0	610.0
Ocak	422.5	606.2	291.0	480.0	410.5	610.0
Şubat	414.5	605.0	305.0	478.8	413.0	608.2
Mart	407.2	605.0	310.0	468.2	419.4	603.0
Nisan	406.0	601.0	324.0	465.0	430.0	NA
Mayıs	404.2	599.2	336.2	462.5	435.0	NA
Haziran	413.2	562.5	340.0	460.0	435.0	NA
Temmuz	446.8	505.0	352.2	452.0	440.0	NA
Ağustos	346.2	505.0	365.0	432.5	450.0	NA
Eylül	509.0	473.8	382.5	422.6	498.0	NA
Ortalama	429.7	562.7	345.5	457.7	431.1	590.6

Kaynak: IOC

Tablo 13: Yunanistan Sızma Zeytinyağı Borsa Fiyatları (€/100 kg)

	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23
Ekim	387.9	258.0	268.0	213.3	307.5	375.0
Kasım	358.0	284.0	233.8	237.5	300.0	409.5
Aralık	333.0	281.3	235.0	236.2	307.5	459.0
Ocak	336.8	281.0	214.0	242.1	318.8	463.8
Şubat	328.0	284.2	200.0	249.6	312.5	460.0
Mart	312.0	276.8	207.2	257.5	316.0	461.7
Nisan	293.0	268.0	205.6	281.1	321.2	NA
Mayıs	264.0	268.0	200.0	311.2	327.5	NA
Haziran	260.5	258.0	200.0	307.5	326.0	NA
Temmuz	273.0	258.0	200.0	297.0	331.2	NA
Ağustos	278.0	258.0	207.3	270.0	330.0	NA
Eylül	270.5	268.0	200.0	307.0	333.0	NA
Ortalama	307.9	270.3	214.2	267.5	319.3	438.2

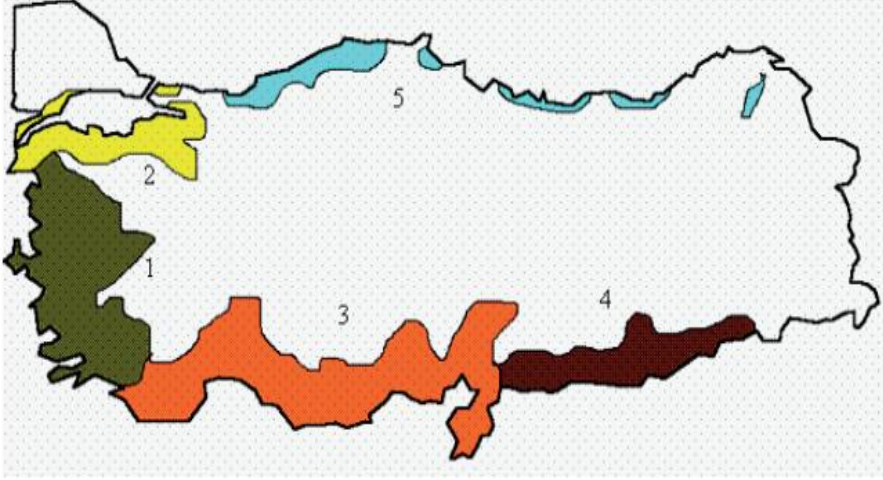
Kaynak: IOC

2022/23 dönemi Ekim-Nisan verileri incelendiğinde, İspanya/Jaen, İtalya/Bari ve Yunanistan/Chania borsalarında zeytinyağı fiyatları belirgin bir şekilde artış göstermiştir.

1.2. Türkiye Zeytin ve Zeytinyağı Sektöründe Üretim ve Dış Ticaret

Zeytin ve zeytinyağı sektörü Türkiye genelinde en yaygın ve ekonomik değeri yüksek sektörlerden biridir (TÜBİTAK TÜSSİDE, 2015:277). Şekil 2’de Türkiye’de zeytin üretimi yapılan iller ve bölgeler ayrı ayrı gösterilmiştir. Şekil 2’ye göre, zeytin üretiminde Türkiye’de öne çıkan iller arasında Aydın, İzmir, Muğla, Balıkesir, Bursa, Manisa, Çanakkale, Gaziantep ve Mersin bulunmaktadır. Ege, Marmara, Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri Türkiye genelinde önemli zeytin üretimine sahip bölgeler arasında yer almaktadır (Ticaret Bakanlığı, 2020:5).

Şekil 2: Türkiye’de Zeytin Üretimi Yapılan Bölgeler

1. Ege, 2. Marmara, 3. Akdeniz, 4. Güneydoğu Anadolu, 5. Karadeniz.)
(numaralar bölgelerin ağaç sayısı ve üretim miktarlarına göre çoktan aza doğru verilmiştir.)

Kaynak: Ticaret Bakanlığı, Esnaf, 2020:4

2022 yılı itibariyle Türkiye’de kayıtlı toplam 9 milyon dekar zeytin alanın %74’ü yağlık zeytin, %26’sı ise sofralık zeytin alanlarıdır. Diğer bir ifadeyle, Türkiye’de toplam kayıtlı zeytin alanlarının 3/4’ü yağlık zeytin alanı, geri kalan 1/4’lük alan ise sofralık zeytin alanlarıdır (TEPGE, 2023:15)

Tablo 14: Türkiye’de Zeytin Ağacı Sayısı ve Zeytin Üretimi

Yıl	Ağaç sayısı (Bin)			Üretim (Ton)		
	Meyve Veren	Meyve Vermeyen	Toplam	Sofralık Zeytin	Yağlık Zeytin	Toplam
2010	111.398	45.050	156.448	375.000	1.040.000	1.415.000
2011	117.942	36.669	154.611	550.000	1.200.000	1.750.000
2012	120.821	36.240	157.061	480.000	1.340.000	1.820.000
2013	129.161	37.869	167.030	390.000	1.286.000	1.676.000
2014	140.712	28.285	168.997	438.000	1.330.000	1.768.000
2015	144.760	27.232	171.992	400.000	1.300.000	1.700.000
2016	147.430	26.355	173.785	430.000	1.300.000	1.730.000
2017	148.263	26.331	174.594	460.000	1.640.000	2.100.000
2018	151.069	26.774	177.843	426.995	1.073.472	1.500.467
2019	154.037	28.039	182.076	415.000	1.110.000	1.525.000
2020	159.382	27.781	187.163	513.140	803.486	1.316.626
2021	157.850	30.829	188.679	555.833	1.182.847	1.738.680
2022	163.035	31.484	194.519	938.217	2.037.783	2.976.000

Kaynak: TÜİK

2022 yılında Türkiye’de toplam 194,5 milyon zeytin ağacı mevcuttur. Toplam 194,5 milyon zeytin ağacınının 163 milyon adedi meyve veren özellikte iken, geriye kalan 31,5 milyon adedi ise meyve vermeyen zeytin ağacıdır. Buna göre, kayıtlı zeytin ağaçlarının 5/4’ünden fazlası (%83,8) meyve veren, yaklaşık 1/4’ü (%16,2) ise meyve vermeyen zeytin ağaçlarıdır. 2010 ile 2022 arası dönem incelendiğinde, 2010 yılından 2022 yılına gelindiğinde toplam meyve veren zeytin ağaç sayısı %31,7 artarken, toplam meyve vermeyen zeytin ağaç sayısı ise %30,1 azalmıştır, nihai olarak toplam zeytin ağaç sayısı %24 artmıştır (Tablo 14).

2022 yılında Türkiye’de toplam yaklaşık 3 milyon ton zeytin üretilmiştir. Toplam zeytin üretiminin 2 milyon tonu yağlık zeytin ve 938 bin tonu sofralık zeytin üretimidir. Yani, zeytin üretiminin %68,5’i yağlık zeytin ve %31,5’i sofralık zeytin üretiminden oluşmaktadır (Tablo 14).

Zeytin ağacı “periyodisite” özelliğinden dolayı yani zeytin ağacından bir yıl çok ürün (var yılı), bir yıl çok az ürün (yok yılı) alınabildiğinden zeytin üretimi yıllara göre dalgalı bir seyir izlemektedir. (Ekonomi Bakanlığı, 2017:3). Bunun yanında, hastalıklar ile küresel iklim değişiklikleri zeytin üretimini ve kalitesini etkileyen diğer önemli unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Ticaret Bakanlığı, 2020:5).

Tablo 15: Türkiye Zeytin Sektörü Dış Ticaret Dengesi (\$)

Yıllar	Zeytin Sektörü İhracatı	Zeytin Sektörü İthalatı	Zeytin Sektörü Dış Ticaret Dengesi (Net İhracat)
2012	103.164.665	348.175	102.816.490
2013	116.054.443	2.573.921	113.480.522
2014	116.574.240	1.166.734	115.407.506
2015	107.855.856	1.306.729	106.549.127
2016	101.281.326	1.696.468	99.584.858
2017	95.697.977	796.282	94.901.695
2018	115.941.498	613.147	115.328.351
2019	128.917.958	1.686.324	127.231.634
2020	130.214.875	2.325.679	127.889.196
2021	140.916.803	2.078.968	138.837.835
Toplam	1.156.619.641	14.592.427	1.142.027.214

Kaynak: Uncomtrade verileri derlenerek yazar tarafından oluşturulmuştur.

Türkiye zeytin ve zeytinyağı sektörü, ihracatçı sektördür. 2012-2021 dönemini kapsayan 10 yıllık süreçte, zeytin sektörü yaklaşık 1,2 milyar dolar, zeytinyağı sektörü yaklaşık 1,7 milyar, zeytin ve zeytinyağı sektörü birlikte 2,9 milyar dolarlık toplam ihracat gerçekleştirmiştir (Tablo 15,16,17).

Tablo 16: Türkiye Zeytinyağı Sektörü Dış Ticaret Dengesi (\$)

Yıllar	Zeytinyağı Sektörü İhracatı	Zeytinyağı Sektörü İthalatı	Zeytinyağı Sektörü Dış Ticaret Dengesi (Net İhracat)
2012	81.040.657	151.010	80.889.647
2013	305.600.369	1.059.344	304.541.025
2014	93.274.899	3.498.702	89.776.197
2015	77.291.529	26.900.428	50.391.101
2016	106.626.121	40.201.389	66.424.732
2017	231.677.992	21.578.399	210.099.593
2018	284.889.456	31.455.474	253.433.982
2019	154.680.023	59.816.187	94.863.836
2020	140.469.854	71.895.496	68.574.358
2021	181.828.047	69.327.419	112.500.628
Toplam	1.657.378.947	325.883.848	1.331.495.099

Kaynak: Uncomtrade verileri derlenerek yazar tarafından oluşturulmuştur.

İhracat verileri yanında ithalat verileri de analize dahil edildiğinde Türkiye zeytin ve zeytinyağı sektörünün net ihracatçı sektör olduğu görülmektedir. Buna göre, 2012-2021 dönemini kapsayan 10 yıllık süreçte, zeytin sektörü 1,1 milyar dolar, zeytinyağı sektörü 1,3 milyar, zeytin ve zeytinyağı sektörü birlikte yaklaşık 2,4 milyar dolarlık dış ticaret fazlası vermiştir (Tablo 15,16,17).

Tablo 17: Türkiye Zeytin ve Zeytinyağı Sektörü Dış Ticaret Dengesi (\$)

Yıllar	Zeytin ve Zeytinyağı Sektörü İhracatı	Zeytin ve Zeytinyağı Sektörü İthalatı	Zeytin ve Zeytinyağı Sektörü Dış Ticaret Dengesi (Net İhracat)
2012	184.205.322	499.185	183.706.137
2013	421.654.812	3.633.265	418.021.547
2014	209.849.139	4.665.436	205.183.703
2015	185.147.385	28.207.157	156.940.228
2016	207.907.447	41.897.857	166.009.590
2017	327.375.969	22.374.681	305.001.288
2018	400.830.954	32.068.621	368.762.333
2019	283.597.981	61.502.511	222.095.470
2020	270.684.729	74.221.175	196.463.554
2021	322.744.850	71.406.387	251.338.463
Toplam	2.813.998.588	340.476.275	2.473.522.313

Kaynak: Uncomtrade verileri derlenerek yazar tarafından oluşturulmuştur.

Son 5 sezon (2018/19-2022/23) itibarıyla Türkiye sofralık zeytin ihracatı içinde siyah zeytinin ortalama payı %75, yeşil zeytinin payı ise ortalama %25'tir. Dolayısıyla miktar olarak sofralık zeytin ihracatının 3/4' ünün siyah zeytin ihracatından oluştuğunu söylemek mümkündür. Yine son 5 sezonda (2018/19-2022/23) Türkiye'nin sofralık zeytinde kilogram başına ortalama ihracat birim fiyatı 1,55 dolar ile 1,78 dolar aralığında oluşmuştur. (Tablo 18).

Tablo 18: Türkiye'nin Sofralık Zeytin İhracatının Kg Başına Birim Fiyatı (\$)

Sezon	Tip	Miktar Payı (%)	\$/Kg
2018/2019	Siyah Zeytin	76,16	1,57
	Yeşil Zeytin	23,84	1,49
	Toplam	100,00	1,55
2019/2020	Siyah Zeytin	77,95	1,71
	Yeşil Zeytin	22,05	1,79
	Toplam	100,00	1,73
2020/2021	Siyah Zeytin	75,89	1,70
	Yeşil Zeytin	24,11	1,68
	Toplam	100,00	1,70
2021/2022	Siyah Zeytin	72,41	1,57
	Yeşil Zeytin	27,59	1,60
	Toplam	100,00	1,57
2022/2023 ⁷	Siyah Zeytin	74,83	1,75
	Yeşil Zeytin	25,17	1,83
	Toplam	100,00	1,78

Kaynak: EİB, 2023:13,15.

Tablo 19'da Türkiye'nin zeytinyağı ihracatının son 6 sezon (2017/18-2022/2023) itibariyle zeytinyağının türlerine göre dağılımı gösterilmiştir. Son 3 sezon dikkate alındığında diğer zeytinyağı türlerine göre zeytinyağı ihracatının yaklaşık yarısına yakını sızma zeytinyağı ihracatı oluşturmaktadır. Sızma zeytinyağı ihracatından sonra en çok ihracatı yapılan zeytinyağı türü ise rafine zeytinyağı olmuştur.

Son iki sezon ele alındığında, Türkiye'nin zeytinyağı ortalama birim ihracat fiyatı 3,46 ABD dolarından 4,38 ABD dolara yükselmiştir (Tablo 19).

Tablo 19: Türkiye'nin Zeytinyağı İhracatının Kg Başına Birim Fiyatı (\$)

Sezon	Tip	Miktar Payı (%)	\$/Kg
2017/2018	Sızma	44,5	4,12
	Naturel 1.	11,7	3,44
	Rafine	32,4	3,70
	Riviera	11,4	3,69
	TOPLAM	100,0	3,86
2018/2019	Sızma	37,0	3,45
	Naturel 1.	18,8	2,43
	Rafine	35,5	2,31
	Riviera	8,6	2,73
	TOPLAM	100,0	2,79
2019/2020	Sızma	28,5	3,34
	Naturel 1.	22,6	2,02
	Rafine	38,9	2,01
	Riviera	10,0	2,40

⁷ 1 Ekim 2022-31 Mart 2023 dönemini kapsamaktadır.

	TOPLAM	100,0	2,43
2020/2021	Sızma	48,0	3,30
	Naturel 1.	12,9	2,76
	Rafine	29,9	2,79
	Riviera	9,3	3,16
	TOPLAM	100,0	3,06
2021/2022	Sızma	50,4	3,58
	Naturel 1.	6,7	3,13
	Rafine	35,8	3,34
	Riviera	7,1	3,49
	TOPLAM	100,0	3,46
2022/2023⁸	Sızma	45,2	4,56
	Naturel 1.	17,9	3,94
	Rafine	28,9	4,36
	Riviera	8,0	4,45
	TOPLAM	100,0	4,38

Kaynak: EİB, 2023:9.

1.3.Türkiye Zeytin ve Zeytinyağı Sektörü SWOT Analizi

SWOT analizi, bir firma ya da organizasyonun karşılaştırmalı olarak güçlü ve zayıf yönlerini ortaya koyan, aynı zamanda fırsat ve tehditlerin algılanması sağlayan önemli bir araçtır. SWOT terimi, İngilizce dört kelimenin (S- Güçlü yönler (Strengths) W- Zayıf yönler (Weaknesses), O- Fırsatlar (Opportunities) ve T- Tehditler (Threats)) baş harflerinden oluşmaktadır. Bu alt başlıkta Türkiye'nin zeytin ve zeytinyağı sektörünün güçlü ve zayıf yönleri ile sektöre yönelik fırsat ve tehditler ele alınmıştır.

Güçlü Yönler

- Coğrafi işaret tescilli markaların ortaya çıkması
- Verimlilik ve kalite artışı ile periyodisitenin etkisinin azalış göstermesi
- Zeytin ve zeytinyağı sektörünün diğer sektörlerle hammadde sağlaması
- Akdeniz havzasına kıyısı olan Türkiye'nin ekolojik koşullarının zeytin yetiştiriciliğine elverişli olması
- Türkiye'nin dünyada sayılı sofralık zeytin ve zeytinyağı üreticisi ve ihracatçısı ülkeleri arasında olması

Zayıf Yönler

- Yüksek üretim maliyetleri,
- Sektörde ölçek ekonomisinin yetersiz olması
- Lisanslı depoculuğun yetersiz düzeyde olması

⁸ 1 Kasım 2022-31 Mart 2023 dönemini kapsamaktadır.

- Markalı ve ambalajlı ihracatın istenilen seviyede olmayışı
- Zeytinliklerin büyük kısmının sulanamaması

Fırsatlar

- Zeytin tarımına ayrılan tarım arazilerindeki artış
- Dünyada sağlıklı, doğal beslenmeye yönelik artan ilgi ile zeytin ve zeytinyağı ürünlerine olan talepte artış eğilimi
- Coğrafi işaret tescilli markalaşma alanında girişimlerin bulunması
- Üretim potansiyelinin yüksek oluşu
- Sektörün uluslararası rekabet gücünü artırmaya yönelik devlet desteklerinin bulunması

Tehditler

- İklim değişikliğinin zeytin yetiştiriciliği ve zeytinyağı üzerine olumsuz etkileri
- Zeytin ağacının periyodisite özelliğinden dolayı zeytin ağacından bir yıl çok ürün (var yılı), bir yıl çok az ürün (yok yılı) alınması, zeytin ve zeytinyağı üretiminde dalgalanma
- Kayıt dışılık, zeytinyağında taklit ve tağşiş
- Üretici fiyatları ile tüketici fiyatları arasındaki yüksek farklılık

1.4. Literatür Taraması

Zeytin ve zeytinyağı sektörünün rekabet gücünün ölçümüne ilişkin literatürde yer alan ulusal ve uluslararası çalışmalardan bazılarını aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür.

Camanzi vd. (2003) Türkiye'nin tarım ve gıda ürünlerinde AB karşısındaki rekabet gücünü 1990-1991 ile 1999-2000 dönemleri için karşılaştırmalı bir şekilde analiz etmişlerdir. Çalışmada Lafay Endeksi ve Grubel-Llyod Endeksi kullanılmıştır. Türkiye'nin değerlendirilen yirmi sektörden sadece beşinde AB'ye karşı karşılaştırmalı bir üstünlüğe sahip olduğu görülmüştür. Yapılan analiz sonucunda Türkiye'nin AB karşısında bu beş sektör içerisinde zeytinyağı sektörünün de karşılaştırmalı rekabet üstünlüğüne sahip olduğu tespit edilmiştir.

Türkekul, Günden, Abay ve Miran (2007) çalışmalarında 1990/94 ve 2000/04 dönemleri arasında Türkiye'nin ve başlıca zeytinyağı üreticileri olan rakiplerinin ABD, Avustralya, Kanada, Brezilya ve Japonya pazarlarındaki rekabet gücünü analiz etmişlerdir. Rekabet gücünü belirlemek amacıyla Pazar Payı analizi kullanılmıştır. Analizde elde edilen sonuçlara göre ele alınan dönem boyunca hedef pazarlarda en rekabetçi ülkenin İtalya olduğu sonucuna ulaşılrken, İtalya'yı Yunanistan ve Türkiye'nin izlediği gözlenmiştir. Aynı dönemde İspanya'nın hedef pazarlara yönelik

ihracatı artmasına rağmen, pazar payının azalması nedeniyle rekabet gücünün olumsuz etkilendiği vurgulanmıştır.

Serin ve Civan (2008) 1995-2004 döneminde Türkiye'nin domates, meyve suyu ve zeytinyağı sektörlerinin AB pazarındaki rakipleri (İspanya, İtalya ve Yunanistan) karşısındaki rekabet gücünü Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler (AKÜ) yöntemiyle inceledikleri çalışmalarında, Türkiye'nin zeytinyağı sektöründe, İtalya karşısında 1999 yılına kadar İtalya'ya karşı karşılaştırmalı üstünlüğe sahipken, bu yıldan sonra karşılaştırmalı üstünlüğün her yıl Türkiye ve İtalya arasında el değiştirdiği, Yunanistan'a karşı ise rekabet dezavantajının bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çoban, Peker ve Kubar (2010) tarafından yapılan çalışmada, 1996-2007 döneminde Türk tarım sektörünün AB ülkeleri karşısındaki rekabet gücü analiz edilmiştir. Söz konusu çalışmada Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksinden yararlanılmıştır. Zeytinyağı ticaretinde Türkiye'nin rekabet gücü AB ülkeleri ile karşılaştırıldığında, Türkiye'nin yüksek rekabet gücüne sahip olduğu ve rekabet gücü açısından ilk sırada yer aldığı tespit edilmiştir. Türkiye'yi sırasıyla Yunanistan, İspanya ve Kıbrıs'ın takip ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada ayrıca zeytinyağı ürün grubunun rekabet gücünün sürdürülebilirliği için AB pazarına yönelik zeytin işleme ile ilgili teknolojik ve yapısal dönüşümlerin yerine getirilmesi gibi politika önerilerine yer verilmiştir.

Türkekul, Günden, Abay ve Miran (2010) çalışmalarında, 1990-2006 dönemi için Türkiye'nin zeytinyağı sektörünün zeytinyağı ihraç eden ülkelere karşı uluslararası rekabet gücünü Balassa'nın Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük (RCA) endeksi ve Karşılaştırmalı İhracat Performansı (CEP) endeksi ve Pazar Payı endeksini (MSI) kullanarak analiz etmişlerdir. Çalışmada Tunus'un dönem boyunca karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu, Tunus'u İspanya ve Yunanistan'ın takip ettiği tespit edilmiştir. Türkiye'nin RCA endekslerinin artış eğiliminde olmasına rağmen düşük RCA endeksleri nedeniyle rekabet potansiyeli daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Türkiye'nin, özellikle Avrupa Birliği (AB) ülkelerinden gelen daha güçlü bir rekabetle karşı karşıya kaldığı ifade edilmiştir.

Çukur, Demirbaş ve Gölge (2017) tarafından yapılan çalışmada 2004-2013 dönemi için Türk zeytinyağı sektörünün uluslararası rekabet gücünü analiz etmişlerdir. Çalışmada, zeytinyağı üretimi ve ihracatında öne çıkan ülkeler (İspanya, İtalya, Yunanistan, Tunus) ile Türkiye'nin zeytinyağı sektöründeki rekabet gücü karşılaştırılmıştır. Türkiye'nin zeytinyağı sektöründeki uluslararası rekabet gücünü ölçmek için Balassa ve Vollrath Endeksleri kullanılmıştır. Ayrıca bu endeksler yanında İhracat/İthalat Oranı, İthalat Penetrasyon Oranı, Uluslararası Rekabete Açıklık, Net İhracat Oranı ve Uzmanlaşma Katsayısı gibi yöntemler kullanılmıştır. Balassa endeksine göre Türkiye'nin zeytinyağı sektöründe 2004-2013 döneminde 2011 yılı hariç rekabet gücüne sahip olduğunu sonucuna ulaşılmıştır. Türkiye'nin zeytinyağı sektöründe rekabet gücüne sahip olduğu tespit edilmişse de İspanya, İtalya,

Yunanistan ve Tunus ile karşılaştırıldığında Türkiye’nin zeytinyağı sektöründe rekabet gücü katsayısının düşük olduğu tespit edilmiştir.

Amerani, Michailidis, Nastis ve Bournaris (2018) çalışmalarında Nispi Ticaret Avantajı (RTA) endeksini kullanarak 1961-2014 dönemi için Yunan zeytinyağı sektörünün dünya pazarındaki rekabet gücünü analiz etmişlerdir. Analiz sonuçları, Yunan zeytinyağı sektörünün 1961, 1970, 1971 ve 1973 yılları dışında dünya pazarında karşılaştırmalı bir avantaja sahip olduğunu göstermiştir.

Çin, Japonya, AB (28), Güney Kore, Rusya, Türkiye, Tayvan, Ukrayna, ABD ve Hindistan’ın rekabet gücünü 2004 ve 2014 yılları için açıklanmış karşılaştırmalı üstünlükler endeksi yardımıyla incelemişlerdir. Çalışmada yarı tamamlanmış çelik ürünler grubunda Ukrayna ve Rusya’nın, sıcak haddelenmiş çelik levhalar ve şeritler ürün grubunda Japonya ve Tayvan’ın, soğuk haddelenmiş çelik levhalar ve şeritler ürün grubunda Tayvan ve Güney Kore’nin, galvanizli saçlar ürün grubunda Hindistan, Güney Kore, ABD ve Tayvan’ın, uzun mamuller grubunda Türkiye, AB(28) ve ABD’nin, çelik çubuklar ürün grubunda Türkiye’nin, boru mamulleri grubunda Türkiye, Çin, AB(28), Güney Kore ve ABD’nin, alaşımlı yassı çelikler ve filmaşın ürün gruplarında Çin’in rekabet gücüne sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır

Özdemir ve Kösekâhyaoglu (2018) çalışmalarında, 2001-2016 dönemi için Türkiye ihracatında öne çıkan fındık, kuru kayısı ve zeytinyağı ürünlerinde uluslararası rekabet gücünü Balassa ve Vollrath’ın Açıklanmış Rekabet Üstünlük (AKÜ) Endeksini kullanarak analiz etmişlerdir. Türkiye’nin fındık, kuru kayısı ve zeytinyağı ürünlerindeki rekabet gücü ilgili ürünlerin ihracatında ilk dörde giren ülkeler ile karşılaştırılmıştır. Dolayısıyla Türkiye’nin zeytinyağı sektöründeki rekabet gücü zeytinyağı ihracatında öne çıkan İtalya, İspanya, Portekiz ve Yunanistan ile karşılaştırılmıştır. Yapılan analiz sonucunda Türkiye’nin en güçlü olduğu ürün kuru kayısı, en zayıf olduğu ürün ise zeytinyağı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, Türkiye’nin zeytinyağı ürününde 2006 yılı sonrası Portekiz ve İtalya (2013 yılı hariç), 2001 yılı sonrası İspanya ve tüm dönem boyunca Yunanistan karşısında rekabet dezavantajına sahip olduğu tespit edilmiştir.

Kadanalı (2019) tarafından yapılan çalışmada, 2001-2017 döneminde Türkiye’nin zeytinyağı ihracatındaki rekabet gücü sektörü temsil eden HS 4 haneli ürün özelinde analiz edilmiştir. Söz konusu çalışmada Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler (RCA) Endeksi, Endüstri içi Ticaret (G-L) Endeksi, Ticaret Dengesi Endeksinden (TBI) yararlanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda RCA değeri 1’den (2015 yılı hariç) çıktığından sektörün rekabet gücüne sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Zeytinyağı ticaretinin endüstriler arası ticaret şeklinde olduğu ve sektörün net ihracatçı olduğu vurgulanmıştır.

Kılıç ve Turhan (2020) çalışmalarında, 2005-2017 yıllarını kapsayan bir dönemde Türkiye’nin organik zeytin ve zeytinyağı ürünlerinde rekabet gücünü ölçülmüşlerdir. Sektörün rekabet gücünü ölçmek için Karşılaştırmalı İhracat Performansı (CEP) endeksi kullanılmıştır. Hesaplanan CEP endeksi ile elde edilen bulgulara göre,

Türkiye'nin zeytin ürünlerinde Mısır ve Arjantin'e karşı rekabet avantajının bulunduğu buna karşın İspanya, Yunanistan ve Fas karşısında aynı rekabet avantajının olmadığı tespit edilmiştir. Organik zeytinyağında rekabet gücü yüksek olan 5 ülke (İspanya, İtalya, Portekiz, Yunanistan ve Tunus) karşısında Türkiye'nin rekabet gücünün olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Sönmüş ve Aslan (2021) çalışmalarında, seçilen ülkelerin zeytinyağı endüstrisindeki rekabet gücünü 2009-2018 dönemi için incelemişlerdir. Çalışmada Balassa'nın Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda İspanya ve İtalya'nın karşılaştırmalı üstünlük açısından zeytinyağı endüstrisinde öne çıkan ülkeler olduğu ifade edilmiştir. 2017-2018 yılları arasında Türkiye'nin Yunanistan'a göre karşılaştırmalı üstünlük katsayısının daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir.

Kadakoğlu ve Karlı (2023) 2010-2021 dönemi için Türkiye'nin zeytinyağı sektörünün rekabet gücünü Balassa'nın Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler (RCA) endeksi, Vollrath'ın Görelî İhracat Avantajı (RXA) endeksi ve Laursen'in Simetrik Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler (RSCA) endeksini kullanarak analiz etmişlerdir. Analiz sonucunda Türkiye için elde edilen ortalama endeks değerleri RCA için 2,06, RXA için 2,09 ve RSCA için 0,278 olarak hesaplanmıştır. Türkiye'nin zeytinyağı ihracatında rekabet gücünün düşük seviyede olmasına rağmen Türkiye'nin rakip ülkelerle rekabet edebilecek potansiyele sahip olduğuna işaret edilmiştir.

2. YÖNTEM

2012-2021 dönemi için zeytin ve zeytinyağı sektöründe Türkiye ve Akdeniz iklimine koşullarına sahip rakip ülkelerin (İspanya, İtalya, Yunanistan, Portekiz ve Tunus) rekabet gücünü karşılaştırmalı olarak ortaya koyan bu çalışmada sektöre ait dış ticaret verileri UNCOMTRADE veri tabanından HS özelinde 6 haneli olarak derlenmiştir. Zeytin ve Zeytinyağı sektörü alt ürün grupları şunlardır: HS 1509.10 Natürel Zeytinyağı, 1509.90 Diğer Zeytinyağları (Rafine ve Riviera), 1510.00 Pirina Yağı (Rafine Pirina Yağı, Yemeklik Pirina Yağı ve Ham Pirina Yağı), 2005.70 Zeytin (5 kilogramı geçmeyen işlenmiş yeşil ya da siyah zeytin), 0709.92 Zeytin ve zeytinyağı imalinde kullanılmayan taze soğutulmuş zeytin, 0711.20 Zeytin ve zeytinyağı imalinde kullanılmayan, geçici olarak konserve edilmiş zeytin.

Çalışmada rekabet gücü Balassa'nın Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler endeksi yardımıyla belirlenmiştir. Balassa'nın Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler (Revealed Comparative Advantage- RCA) endeksi şu şekilde formüle edilmektedir:

$$RCA_{ij} = (X_{ij}/X_{it}) / (X_{wj}/X_{wt})$$

Formülde, RCA_{ij} ; i ülkesinin j malı için açıklanmış karşılaştırmalı üstünlükler endeksini, X_{ij} ; i ülkesinin j malı ihracatını, X_{it} ; i ülkesinin toplam ihracatını, X_{wj} ; j malının dünya toplam ihracatını ve X_{wt} ise, toplam dünya ihracatını ifade etmektedir. RCA endeksi, örneğin Türkiye'nin zeytin/zeytinyağı ihracatının, Türkiye'nin toplam

ihracatına, dünya zeytin/zeytinyağı ihracatının, dünyanın toplam ihracatına bölünmesi ile hesaplanır. $RCA > 1$ olması, ilgili ülkenin ilgili malda karşılaştırmalı üstünlüğe, $RCA < 1$ olması ise, karşılaştırmalı dezavantaja sahip olduğunu göstermektedir.

Bunun yanında RCA endeksini daha ayrıntılı olarak yorumlayabilmek amacıyla Balassa'nın RCA endeksi 4 şekilde sınıflandırılabilir. Bunlar;

$0 < RCA \leq 1$ Rekabet Gücü Dezavantajı

$1 \leq RCA < 2$ Rekabet Gücü Zayıf

$2 \leq RCA < 4$ Rekabet Gücü Orta Seviye

$4 \leq RCA$ Rekabet Gücü Güçlü (Hinlopen ve Marrewijk, 2001:18).

Buna göre, RCA hesaplamaları sonucu elde edilen analiz bulguları 4 farklı sınıflandırma kategorisine göre ayrıntılı bir şekilde yorumlanmıştır.

3. BULGULAR

Çalışmada, Türkiye'nin zeytin ve zeytinyağı sektörünün ayrı ayrı hem sektör hem de sektöre ilişkin alt ürün grubu bağlamında rekabet gücü ortaya konulmuş, bunun yanında zeytin ve zeytinyağı sektörü birlikte değerlendirilerek Türkiye ve seçilmiş rakip ülkelerin karşılaştırmalı rekabet gücü yorumlanmıştır.

Tablo 20: Zeytin Sektöründe RCA Değerleri (Zeytin Sektörüne Ait Alt Ürün Grupları Dahilinde)

Yıllar	Türkiye	İspanya	İtalya	Yunanistan	Portekiz	Tunus
2012	6,53	24,77	1,18	98,57	6,60	0,51
2013	6,71	23,54	1,34	103,97	7,81	0,33
2014	6,01	28,30	1,29	101,34	7,36	0,30
2015	6,17	23,07	1,40	123,41	8,27	0,38
2016	5,30	20,08	1,37	118,34	7,54	0,39
2017	4,88	19,73	1,27	122,56	8,34	0,36
2018	5,63	20,83	1,42	115,63	9,47	0,29
2019	5,89	21,91	1,47	114,03	8,74	0,19
2020	5,86	15,80	1,43	122,33	7,45	0,25
2021	5,47	18,01	1,73	112,56	8,26	0,21
Ortalama	5,84	21,61	1,39	113,28	7,98	0,32
	Güçlü Üstünlük	Güçlü Üstünlük	Zayıf Üstünlük	Güçlü Üstünlük	Güçlü Üstünlük	Üstünlük Yok

Kaynak: Uncomtrade verileri derlenerek yazar tarafından hesaplanmıştır.

$0 < RCA < 1$ Rekabet Gücü Dezavantajı, $1 \leq RCA < 2$ Rekabet Gücü Zayıf,
 $2 \leq RCA < 4$ Rekabet Gücü Orta Seviye, $4 \leq RCA$ Rekabet Gücü Güçlü

Ele alınan dönem boyunca zeytin sektöründe Türkiye, İspanya, Yunanistan ve Portekiz güçlü rekabet gücüne sahiptir. İtalya'nın rekabet gücü zayıf seviyede kalırken, Tunus'un rekabet gücü dezavantajı bulunmaktadır. Buna göre Türkiye'nin zeytin sektöründe güçlü rakipleri arasında İspanya, Yunanistan ve Portekiz gibi AB ülkelerinin yer aldığını söylemek mümkündür (Tablo 20).

Tablo 21: 2005.70 Zeytin (5 kilogramı geçmeyen işlenmiş yeşil ya da siyah zeytin/sirke, asetik asitten başka şekilde konserve edilmiş, dondurulmamış) Alt Üründe RCA Değerleri

Yıllar	Türkiye	İspanya	İtalya	Yunanistan	Portekiz	Tunus
2012	7,03	25,61	0,99	98,62	5,15	0,46
2013	7,27	24,62	1,13	105,24	5,02	0,24
2014	6,43	29,13	1,08	103,72	4,59	0,16
2015	6,72	23,95	1,16	128,46	4,12	0,25
2016	5,72	20,69	1,19	122,67	4,64	0,37
2017	5,27	20,22	1,11	127,03	5,01	0,35
2018	6,07	21,38	1,25	121,03	5,58	0,31
2019	6,29	22,01	1,34	118,75	6,13	0,17
2020	6,29	15,96	1,36	127,12	5,10	0,26
2021	6,00	18,76	1,75	120,46	4,23	0,22
Ortalama	6,31	22,23	1,24	117,31	4,96	0,28
	Güçlü Üstünlük	Güçlü Üstünlük	Zayıf Üstünlük	Güçlü Üstünlük	Güçlü Üstünlük	Üstünlük Yok

Kaynak: Uncomtrade verileri derlenerek yazar tarafından hesaplanmıştır.

$0 < RCA < 1$ Rekabet Gücü Dezavantajı, $1 \leq RCA < 2$ Rekabet Gücü Zayıf,
 $2 \leq RCA < 4$ Rekabet Gücü Orta Seviye, $4 \leq RCA$ Rekabet Gücü Güçlü

Ele dönem boyunca HS 2005.70 alt ürün grubunda Türkiye güçlü rekabet üstünlüğüne sahiptir. Türkiye karşısında İspanya, Yunanistan ve Portekiz güçlü rekabet üstünlüğüne sahip ülkeler arasında yer almaktadır. Tüm dönem boyunca Tunus'un rekabet gücü dezavantajı bulunmaktadır. 2013-2021 dönemi boyunca İtalya'nın rekabet gücü zayıf bir seviyede kalmıştır (Tablo 21).

Tablo 22: 0711.20 Zeytin (Geçici Konserve) Zeytin Alt Üründe RCA Değerleri

Yıllar	Türkiye	İspanya	İtalya	Yunanistan	Portekiz	Tunus
2012	0,22	17,30	3,64	73,81	1,09	1,29
2013	0,30	16,14	4,12	73,18	1,04	0,57
2014	0,11	21,90	4,50	70,65	1,51	0,89
2015	0,03	21,47	4,36	86,81	0,54	0,54
2016	0,04	16,55	3,83	59,32	1,34	0,31
2017	0,04	15,57	3,55	61,38	1,89	0,34
2018	0,17	17,77	3,77	57,18	0,94	0,15
2019	0,21	29,11	3,04	34,25	0,51	0,40
2020	0,17	21,32	2,76	40,57	1,96	0,11
2021	0,57	21,86	1,67	48,40	5,37	0,08
Ortalama	0,19	19,90	3,52	60,56	1,62	0,47
	Üstünlük Yok	Güçlü Üstünlük	Orta Seviyede Üstünlük	Güçlü Üstünlük	Zayıf Üstünlük	Üstünlük Yok

Kaynak: Uncomtrade verileri derlenerek yazar tarafından hesaplanmıştır.

$0 < RCA < 1$ Rekabet Gücü Dezavantajı, $1 \leq RCA < 2$ Rekabet Gücü Zayıf,
 $2 \leq RCA < 4$ Rekabet Gücü Orta Seviye, $4 \leq RCA$ Rekabet Gücü Güçlü

HS 0711.20 alt ürün grubunda iki AB ülkesi İspanya ve Yunanistan güçlü bir rekabet üstünlüğüne sahiptir. Diğer iki AB ülkesinden İtalya orta seviyede rekabet gücüne sahipken, Portekiz ise zayıf rekabet gücüne sahip olmuştur. Bununla birlikte 2021 yılında İtalya'nın rekabet gücünün zayıflaması, Portekiz'in ise rekabet gücünün yükselmesi dikkat çekicidir. Türkiye ve Tunus'un rekabet gücü dezavantajı bulunmaktadır, diğer bir ifadeyle rekabet üstünlüğü bulunmamaktadır. HS 0711.20 alt ürün grubunda Türkiye'nin karşısında İspanya ve Yunanistan güçlü rakip ülkeler olarak yer almaktadır (Tablo 22).

HS 0709.92 alt ürün grubunda AB ülkelerinden İspanya, Yunanistan ve Portekiz güçlü rekabet üstünlüğüne sahipken, İtalya (2015 yılı hariç) orta seviyede bir rekabet üstünlüğüne sahip olmuştur. Bu alt ürün grubunda Türkiye'nin rekabet üstünlüğü bulunmamaktadır. Ele alınan dönem içinde Tunus 2013-2015 yılları arasında belli bir seviyede rekabet gücüne sahip olmuş fakat 2016 yılı sonrası bu rekabet gücünü kaybetmiştir. (Tablo 23).

Tablo 23: 0709.92 Zeytin (Taze veya Soğutulmuş) Alt Ürününe RCA Değerleri

Yıllar	Türkiye	İspanya	İtalya	Yunanistan	Portekiz	Tunus
2012	0,05	9,88	3,53	136,30	60,88	0,75
2013	0,23	4,09	3,12	112,35	94,90	2,56
2014	0,56	8,90	3,71	67,38	121,95	4,61
2015	0,49	6,29	4,77	63,13	144,45	4,13
2016	0,13	8,12	3,58	72,32	93,90	0,99
2017	0,15	11,67	2,96	73,82	98,27	0,73
2018	0,21	11,01	3,16	43,15	111,11	0,09
2019	1,23	11,11	3,91	83,51	108,10	0,40
2020	0,16	6,66	2,42	87,20	83,74	0,21
2021	0,22	8,06	2,44	48,25	117,47	0,02
Ortalama	0,34	8,58	3,36	78,74	103,48	1,45
	Üstünlük Yok	Güçlü Üstünlük	Orta Seviyede Üstünlük	Güçlü Üstünlük	Güçlü Üstünlük	Zayıf Üstünlük

Kaynak: Uncomtrade verileri derlenerek yazar tarafından hesaplanmıştır.

*0 < RCA < 1 Rekabet Gücü Dezavantajı, 1 ≤ RCA < 2 Rekabet Gücü Zayıf,
2 ≤ RCA < 4 Rekabet Gücü Orta Seviye, 4 ≤ RCA Rekabet Gücü Güçlü*

Ele alınan dönem boyunca İspanya, Yunanistan, İtalya, Portekiz ve Tunus'un zeytinyağı sektöründe güçlü rekabet üstünlüğü bulunmaktadır. Diğer ülkeler ile kıyaslandığında Türkiye'nin zeytinyağı sektöründeki rekabet gücü istikrarsız bir seyir izlemiştir. Buna göre, zeytinyağı sektöründe, ele alınan dönem içinde, Türkiye'nin rekabet gücü 2012-2016 yılları arasında 2013 yılı dışında zayıf seviyede iken, 2017 yılında orta seviyeye yükselmiş, 2019 yılı sonrası zayıflamıştır (Tablo 24).

Tablo 24: Zeytinyağı Sektöründe RCA Değerleri

Yıllar	Türkiye	İspanya	İtalya	Yunanistan	Portekiz	Tunus
2012	1,60	24,92	9,79	38,57	17,82	69,44
2013	4,94	22,96	9,21	51,09	19,06	79,33
2014	1,39	34,93	8,52	25,63	19,60	44,18
2015	1,06	22,89	7,66	54,63	18,45	143,23
2016	1,44	24,34	7,84	50,66	17,21	61,42
2017	2,80	25,58	6,94	36,93	18,83	59,36
2018	3,41	24,58	6,82	41,61	22,50	111,73
2019	2,16	28,26	7,23	27,77	23,57	80,63
2020	1,81	18,95	7,36	37,44	23,64	131,10
2021	1,92	22,99	7,14	36,16	26,69	88,16
Ortalama	2,25	25,04	7,85	40,05	20,74	86,86
	Orta Seviyede Üstünlük	Güçlü Üstünlük	Güçlü Üstünlük	Güçlü Üstünlük	Güçlü Üstünlük	Güçlü Üstünlük

Kaynak: Uncomtrade verileri derlenerek yazar tarafından hesaplanmıştır.

$0 < RCA < 1$ Rekabet Gücü Dezavantajı, $1 \leq RCA < 2$ Rekabet Gücü Zayıf,
 $2 \leq RCA < 4$ Rekabet Gücü Orta Seviye, $4 \leq RCA$ Rekabet Gücü Güçlü

Tablo 25: 1509.10 Naturel (Saf) Zeytinyağı Alt Ürünüde RCA Değerleri

Yıllar	Türkiye	İspanya	İtalya	Yunanistan	Portekiz	Tunus
2012	1,25	24,27	10,17	44,26	16,76	78,29
2013	3,02	22,25	9,48	57,40	19,19	97,72
2014	1,22	34,22	8,71	28,63	20,59	48,02
2015	0,93	21,54	7,80	57,16	19,74	167,39
2016	1,19	23,30	8,09	52,66	18,86	72,90
2017	2,16	24,49	7,23	38,52	21,19	69,49
2018	2,49	22,68	7,17	44,75	24,98	135,91
2019	1,60	26,89	7,58	31,11	26,05	94,07
2020	1,31	17,61	7,70	41,83	25,25	154,90
2021	1,59	21,99	7,75	41,40	29,58	104,02
Ortalama	1,68	23,92	8,17	43,77	22,22	102,27
	Zayıf Üstünlük	Güçlü Üstünlük	Güçlü Üstünlük	Güçlü Üstünlük	Güçlü Üstünlük	Güçlü Üstünlük

Kaynak: Uncomtrade verileri derlenerek yazar tarafından hesaplanmıştır.

$0 < RCA < 1$ Rekabet Gücü Dezavantajı, $1 \leq RCA < 2$ Rekabet Gücü Zayıf,
 $2 \leq RCA < 4$ Rekabet Gücü Orta Seviye, $4 \leq RCA$ Rekabet Gücü Güçlü

HS 1509.10 alt ürün grubunda incelenen ülkeler arasında İspanya, Yunanistan, İtalya, Portekiz ve Tunus güçlü rekabet üstünlüğüne sahip olurken sadece Türkiye'nin rekabet gücü zayıf seviyede kalmıştır. Ele alınan dönem içinde 2016 yılı sonrası incelendiğinde, Türkiye'nin rekabet gücü 2017 ve 2018 yıllarında zayıf seviyeden orta seviyeye yükselmiş olsa da 2018 yılı sonrası tekrar zayıf seviyeye düşmüştür (Tablo 25).

Tablo 26:1509.90 Diğer Zeytinyağları/Zeytinyağı Fraksiyonları (Rafine ve Riviera) Alt Üründe RCA Değerleri

Yıllar	Türkiye	İspanya	İtalya	Yunanistan	Portekiz	Tunus
2012	3,00	27,42	8,93	14,78	26,20	42,39
2013	13,44	25,37	8,21	21,31	23,45	18,74
2014	2,23	37,54	7,99	11,69	19,58	30,97
2015	1,73	29,00	7,51	43,73	17,30	60,48
2016	2,69	28,27	7,01	37,83	12,48	23,74
2017	5,77	29,30	5,86	25,61	12,35	26,46
2018	7,37	31,94	5,87	18,81	15,93	24,33
2019	4,86	34,31	6,00	9,48	15,58	26,50
2020	4,11	25,57	6,17	10,49	18,71	30,01
2021	3,71	30,86	5,35	13,56	21,86	32,53
Ortalama	4,89	29,96	6,89	20,73	18,34	31,62
	Güçlü Üstünlük	Güçlü Üstünlük	Güçlü Üstünlük	Güçlü Üstünlük	Güçlü Üstünlük	Güçlü Üstünlük

Kaynak: Uncomtrade verileri derlenerek yazar tarafından hesaplanmıştır.

$0 < RCA < 1$ Rekabet Gücü Dezavantajı, $1 \leq RCA < 2$ Rekabet Gücü Zayıf,
 $2 \leq RCA < 4$ Rekabet Gücü Orta Seviye, $4 \leq RCA$ Rekabet Gücü Güçlü

HS 1509.90 alt ürün grubunda, tüm dönem boyunca İspanya, İtalya, Yunanistan, Portekiz ve Tunus'un güçlü rekabet üstünlüğü bulunmaktadır. Türkiye özellikle 2016 yılı sonrası (2021 yılı hariç) bu alt ürün grubunda rekabet gücünü artırmış, güçlü rekabet üstünlüğüne sahip olmuştur (Tablo 26).

Tablo 27: 1510.00 Zeytinden Elde Edilen Diğer Sıvı Yağlar: Pirina Yağı (Rafine Pirina Yağı, Yemeklik Pirina Yağı ve Ham Pirina Yağı) Alt Üründe RCA Değerleri

Yıllar	Türkiye	İspanya	İtalya	Yunanistan	Portekiz	Tunus
2012	1,40	25,29	8,12	44,54	5,20	48,86
2013	2,91	24,50	8,85	63,47	3,98	35,11
2014	0,99	36,76	7,75	29,47	6,25	34,25
2015	1,04	27,58	7,50	60,44	7,05	73,13
2016	0,94	26,30	7,23	64,84	10,11	26,01
2017	1,62	27,03	6,62	51,29	9,92	36,79
2018	3,97	27,69	5,47	62,21	11,88	62,19
2019	3,18	33,72	6,01	31,64	9,98	35,67
2020	3,37	22,32	5,85	53,31	12,77	52,75
2021	2,42	25,88	6,76	41,38	10,13	55,49
Ortalama	2,18	27,71	7,02	50,26	8,73	46,02
	Orta Seviyede Üstünlük	Güçlü Üstünlük	Güçlü Üstünlük	Güçlü Üstünlük	Güçlü Üstünlük	Güçlü Üstünlük

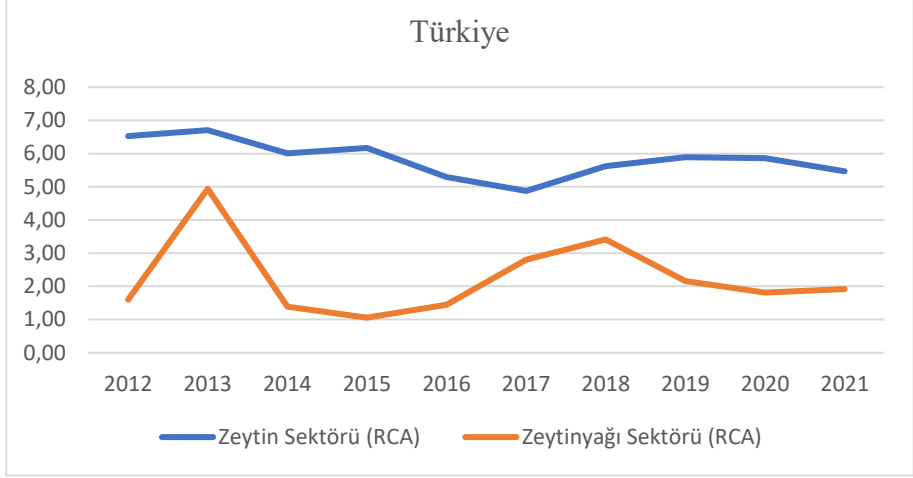
Kaynak: Uncomtrade verileri derlenerek yazar tarafından hesaplanmıştır.

$0 < RCA < 1$ Rekabet Gücü Dezavantajı, $1 \leq RCA < 2$ Rekabet Gücü Zayıf,
 $2 \leq RCA < 4$ Rekabet Gücü Orta Seviye, $4 \leq RCA$ Rekabet Gücü Güçlü

İncelenen dönem boyunca, HS 1510.00 alt ürün grubunda İspanya, İtalya, Yunanistan, Portekiz ve Tunus güçlü rekabet üstünlüğüne sahiptir. Türkiye bu alt ürün grubunda özellikle 2017 yılı sonrası rekabet gücü artışı sağlamış, Türkiye'nin zayıf olan rekabet gücü orta seviyeye yükselmiştir. (Tablo 27).

Grafik 1: Türkiye'nin Zeytin ve Zeytinyağı Sektöründe RCA Değerleri

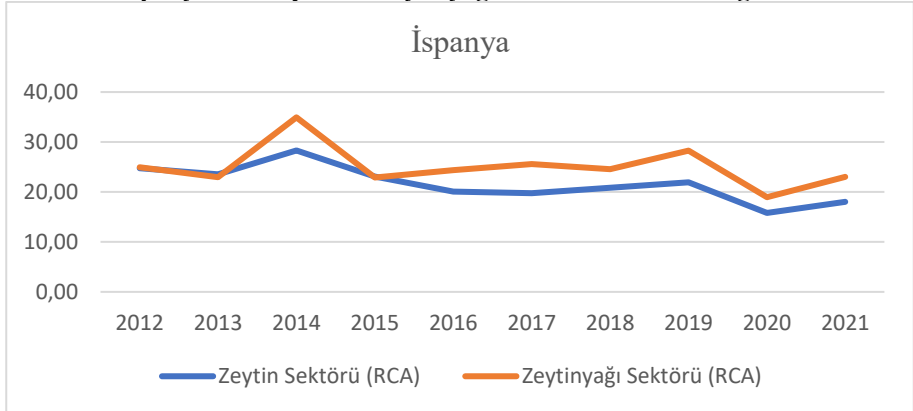

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

$0 < RCA < 1$ Rekabet Gücü Dezavantajı, $1 \leq RCA < 2$ Rekabet Gücü Zayıf
 $2 \leq RCA < 4$ Rekabet Gücü Orta Seviye, $4 \leq RCA$ Rekabet Gücü Güçlü

Türkiye'nin RCA değerleri (rekabet gücü) zeytin sektöründe önce düşüş eğilimi, sonrasında yatay bir eğilim sergilerken, zeytinyağı sektöründe ise dalgalı bir seyir izlemiştir (Grafik 1).

Grafik 2: İspanya'nın Zeytin ve Zeytinyağı Sektöründe RCA Değerleri

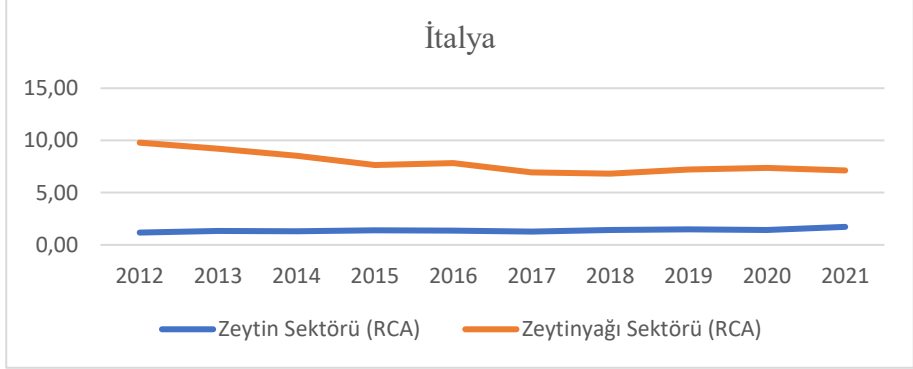

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

$0 < RCA < 1$ Rekabet Gücü Dezavantajı, $1 \leq RCA < 2$ Rekabet Gücü Zayıf
 $2 \leq RCA < 4$ Rekabet Gücü Orta Seviye, $4 \leq RCA$ Rekabet Gücü Güçlü

İspanya'nın zeytin sektörü ile zeytinyağı sektörüne ait RCA değerlerinin seyrinin birbirine paralel bir şekilde hareket ettiği gözlemlenmiştir (Grafik 2).

Grafik 3: İtalya'nın Zeytin ve Zeytinyağı Sektöründe RCA Değerleri

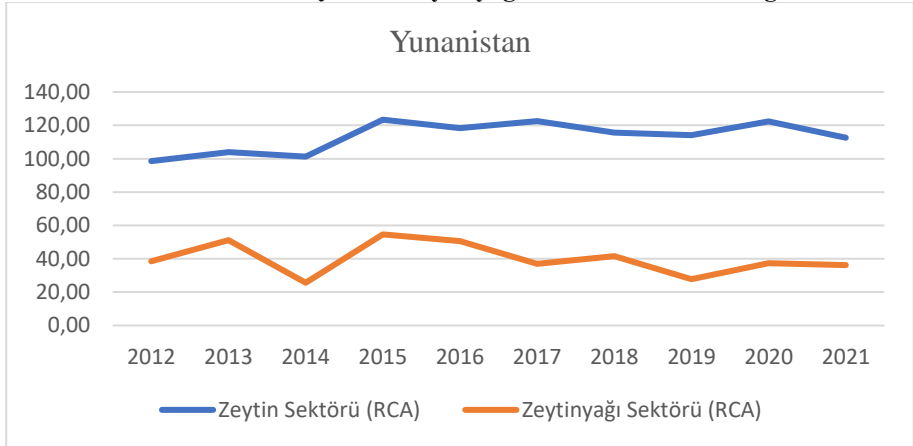

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

$0 < RCA < 1$ Rekabet Gücü Dezavantajı, $1 \leq RCA < 2$ Rekabet Gücü Zayıf
 $2 \leq RCA < 4$ Rekabet Gücü Orta Seviye, $4 \leq RCA$ Rekabet Gücü Güçlü

İtalya'nın RCA değerleri (rekabet gücü) zeytin sektöründe yatay, zeytinyağı sektöründe ise 2017 yılına kadar düşüş sonrasında yatay bir seyir izlemiştir (Grafik 3).

Grafik 4: Yunanistan'ın Zeytin ve Zeytinyağı Sektöründe RCA Değerleri

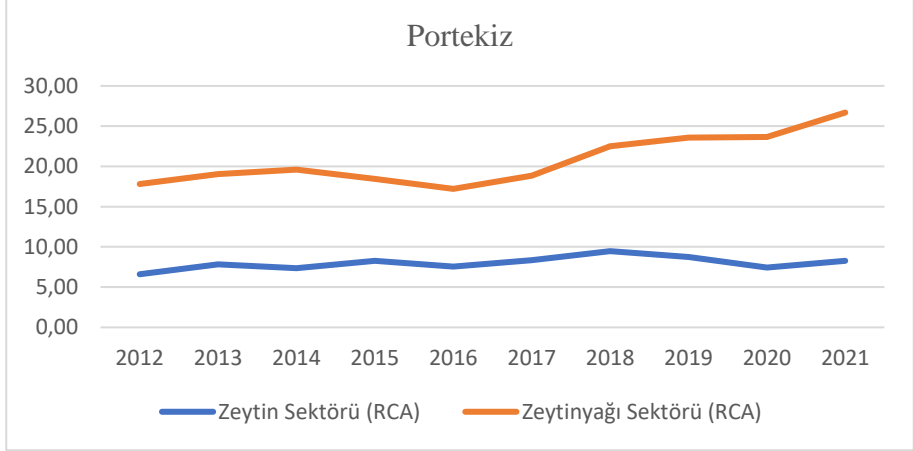

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

$0 < RCA < 1$ Rekabet Gücü Dezavantajı, $1 \leq RCA < 2$ Rekabet Gücü Zayıf
 $2 \leq RCA < 4$ Rekabet Gücü Orta Seviye, $4 \leq RCA$ Rekabet Gücü Güçlü

Yunanistan'ın RCA değerleri (rekabet gücü) hem zeytin sektöründe hem de zeytinyağı sektöründe (2014 yılı hariç) istikrarlı bir seyir izlemiştir (Grafik 4).

Grafik 5: Portekiz'in Zeytin ve Zeytinyağı Sektöründe RCA Değerleri

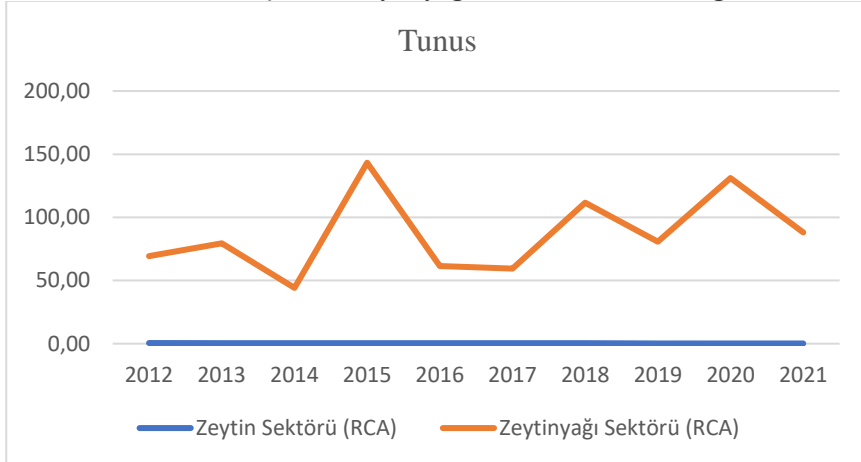

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

$0 < RCA < 1$ Rekabet Gücü Dezavantajı, $1 \leq RCA < 2$ Rekabet Gücü Zayıf
 $2 \leq RCA < 4$ Rekabet Gücü Orta Seviye, $4 \leq RCA$ Rekabet Gücü Güçlü

Portekiz'in RCA değerleri (rekabet gücü) zeytin sektöründe istikrarlı bir seyir izlemiş, zeytinyağı sektöründe ise yükseliş eğiliminde olmuştur (Grafik 5).

Grafik 6: Tunus'un Zeytin ve Zeytinyağı Sektöründe RCA Değerleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

$0 < RCA < 1$ Rekabet Gücü Dezavantajı, $1 \leq RCA < 2$ Rekabet Gücü Zayıf
 $2 \leq RCA < 4$ Rekabet Gücü Orta Seviye, $4 \leq RCA$ Rekabet Gücü Güçlü

Tunus'un RCA değerleri (rekabet gücü) zeytin sektöründe yatay, zeytinyağı sektöründe ise inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir (Grafik 6).

4. TARTIŞMA

Türkiye zeytin ve zeytinyağı sektörünün rekabet gücünü 2012-2021 dönemi için hem sektör bazında hem de sektöre ait alt ürün grupları bazında incelemek ve sektörün karşılaştırmalı olarak rekabet gücünü ortaya koymak amacıyla yapılan bu çalışmada Türkiye'nin zeytin sektöründe güçlü rekabet gücüne sahip olmasına karşın zeytinyağı sektöründeki rekabet gücünün değişkenlik gösterdiği tespit edilmiştir. Zeytinyağı sektörünün 2012-2016 yılları arasında, 2013 yılı hariç, zayıf olan rekabet gücünün 2017-2019 yılları arasında orta seviyeye yükselmiş olması ve son iki yılda (2020 ve 2021 yılları) zayıflaması dikkat çekicidir.

Türkiye'nin zeytin sektöründe, HS 2005.70 alt ürün grubunda güçlü rekabet gücüne sahip olduğu, HS 0711.20 ve HS 0709.92 alt ürün gruplarında ise rekabet dezavantajının bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Rekabet üstünlüğünü ölçmeye yarayan Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi (RCA) değerlerinin zeytinyağı sektörü alt ürün gruplarında dalgalı bir seyir izlediği görülmüştür. Buna göre, Türkiye'nin zeytinyağı sektöründe 2017-2018 yılları arasında HS 1509.10 alt ürün grubunda orta seviyedeki rekabet gücünün 2019 sonrası zayıf seviyeye düştüğü, HS 1510.00 alt ürün grubunda 2017 yılında zayıf olan rekabet gücünün 2018 yılı sonrası orta seviyeye yükseldiği, 2017-2020 yılları arasında HS 1509.90 alt ürün grubunda güçlü rekabet gücünün 2021 yılında orta seviyeye düştüğü gözlemlenmiştir.

Dünya'da Türkiye karşısında güçlü rekabet gücüne sahip ülkeler arasında zeytin piyasasında İspanya, Yunanistan ve Portekiz'in olduğu, zeytinyağı piyasasında ise İspanya, İtalya, Yunanistan, Portekiz ve Tunus'un yer aldığı tespit edilmiştir.

SONUÇ

Zeytin yetiştiriciliği dünyada daha çok Akdeniz'e kıyısı olan ülkelerde gerçekleştirilmektedir. Türkiye coğrafi konumu ve sahip olduğu Akdeniz iklimi özellikleri ile İspanya, İtalya, Yunanistan ve Tunus gibi diğer Akdeniz ülkeleriyle birlikte dünyanın önde gelen zeytin ve zeytinyağı üreticileri arasında yer almaktadır. Dünya'da zeytin ağacı sayısı bakımından İspanya birinci sırada iken, İspanya'nın ardından Türkiye ikinci sırada yer almaktadır. Buna karşın Türkiye ağaç başına verimlilikte rakip ülkeler ile kıyaslandığında geride kalmaktadır. Üretimin artırılması ve üretimde istikrarlılığı sağlamak için ağaç başına verimliliğinin artırılması gerekmektedir. Zeytin ve zeytinyağı ürünlerinin kalite ve verimliliğini artırabilmek için Ar-Ge çalışmalarına yeterli derece önem ve destek verilmelidir.

Türkiye’de zeytin ve zeytinyağı ürününün markalı ve ambalajlı bir şekilde ihracattaki payının artırılması zeytin ve zeytinyağı ihracatından elde edilen ihracat gelirlerini artıracaktır. Zeytin ve zeytinyağı ihracatında markalaşma kadar ürünün pazarlamasına gerekli önemin verilmesi gerekmektedir. İhracatın artırılması için farklı ülke ve bölgelere göre işleme tekniklerinin uygulanması gerekmektedir.

Zeytin ağacının periyodisite özelliğinden dolayı zeytin ağacından bir yıl çok ürün (var yılı), bir yıl çok az ürün (yok yılı) alınabildiğinden bu durum zeytin üretiminin dalgalı bir seyir izlemesine neden olmaktadır. Zeytin ağacının özelliğinden kaynaklı zeytin ve buna bağlı olarak zeytinyağı üretiminde gerçekleşebilecek dalgalanmaları en aza indirgeyebilmek için periyodisitenin etkisi azaltıcı önlemlerin uygulamaya geçirilmesi gerekmektedir. Örneğin, Türkiye’de planlı ve bilinçli ağaç dikimi sayesinde ağaç sayısının daha da artması üretim kapasitesinin yükseltip, Türkiye’nin zeytin ve zeytinyağı üretiminde daha üst sıralarda yer alması sağlayabilir.

İklim değişikliğinin sektöre etkisini en az düzeye indirgeyebilmek için iklim değişikliği ile ilgili hazırlanacak bilimsel çalışmalar doğrultusunda bir yol haritasının oluşturulması akılcı bir adım olacaktır.

Türkiye’deki üreticileri olumsuz etkileyen önemli bir faktör, girdi maliyetlerinin yüksekliğidir. Yüksek girdi maliyetleri, ürün fiyatlarının yüksek olmasına ve dolayısıyla rekabetin olumsuz bir şekilde etkilenmesine neden olmaktadır. Bu durumu düzeltmek için, üreticilerin girdi maliyetlerinin azaltılması gerekmektedir. Girdi maliyetlerinin azaltılması rakip ülkelere karşı ürün fiyatlarının rekabet edilebilir bir seviyede olmasına katkı sağlayacaktır. Rekabetçi fiyat düzeyleri ise sektörün rekabet gücünü artıracaktır. Bunun yanında destekler yetersiz kaldığından çiftçilere gübre ve mazot gibi desteklerin artırılması üretimin desteklenmesi açısından önemlidir. Zeytin ve zeytinyağı sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin çoğunun küçük ve orta ölçekli olması ölçek ekonomisini engellemektedir. Bu durum kapasite kullanımının düşük kalmasına neden olurken, maliyetleri artırmakta, karlılığı düşürmekte böylece yeni kapasitelerin kurulmasını sağlayacak koşullar oluşmadığından ölçek ekonomisinden sektördeki firmalar yararlanamamaktadır.

Türkiye’de hammaddenin kalitesinin bozulmadan hijyenik ortamlarda saklanması, hammadde arzının sürekliliğinin sağlanması için zeytin ve zeytinyağı sektöründe lisanslı depoların sayılarının artırılması gerekmektedir.

ASSESSING TÜRKİYE’S GLOBAL COMPETITIVENESS IN THE OLIVE AND OLIVE OIL SECTOR

1. INTRODUCTION

Olive cultivation is mostly concentrated in countries bordering the Mediterranean Sea. Türkiye is one of the world’s leading olive and olive oil producers together with other Mediterranean countries such as Spain, Italy, Greece and Tunisia due to its geographical location and Mediterranean climate.

Spain, Italy and Greece are in the top three in olive and olive oil exports. In 2021, Spain ranked first in total olive and olive oil exports with \$4.98 billion, followed by Italy (\$1.98 billion), Greece (\$1.33 billion), Portugal (\$917.2 million), Tunisia (\$620.5 million) and Türkiye (\$322.7 million). Türkiye ranked 6th with total olive and olive oil exports of 322.7 million dollars. In 2021, Spain alone accounted for 43.9% of world olive and olive oil exports.

1. METHODS

In the study, the competitiveness of Spain, Italy, Greece, Portugal, Tunisia and Türkiye, which stand out in olive and olive oil exports for the period 2012-2021, was analyzed comparatively. Foreign trade data for the sector were obtained from the UNCOMTRADE database. In the study, olive and olive oil products are classified into 6 sub-product groups.

3. RESULTS

In this study, which seeks to examine the competitiveness of the Turkish olive and olive oil sector for the period 2012-2021 both on the basis of the sector and on the basis of sub-product groups belonging to the sector and to reveal the comparative competitiveness of the sector, it was determined that although Türkiye has strong competitiveness in the olive sector, its competitiveness in the olive oil sector fluctuates. It is noteworthy that the competitiveness of the olive oil sector, which was weak between 2012 and 2016, except for 2013, increased to medium level between 2017 and 2019, and weakened for the last two years of the period (2020 and 2021). The countries with strong competitiveness against Türkiye in the world are Spain, Greece and Portugal in the olive market and Spain, Italy, Greece, Portugal and Tunisia in the olive oil market.

4. DISCUSSION

Olive production yields more one year and less the next due to the periodicity caused by the characteristics of the olive tree. In Türkiye, increases and decreases in production are felt intensely due to periodicity. It is concluded that Türkiye has a strong competitive advantage in the olive sector in the HS 2005.70 sub-product group, while it has a competitive disadvantage in the HS 0711.20 and HS 0709.92 sub-product groups. The Revealed Comparative Advantage Index (RCA) values, which are used to measure competitive advantage, have followed a fluctuating course in the sub-product groups of the olive oil sector. Accordingly, it was seen that Türkiye's medium level of competitiveness in the HS 1509.10 sub-product group in the olive oil sector between 2017-2018 declined to weak level after 2019, its weak competitiveness in the HS 1510.00 sub-product group in 2017 increased to medium level after 2018, and its strong competitiveness in the HS 1509.90 sub-product group between 2017 and 2020 declined to medium level in 2021.

When the course of RCA index values, which measure Türkiye's comparative competitive advantage, is evaluated, it is observed that while RCA index values followed a stable course in the olive sector, index values followed a fluctuating course in the olive oil sector.

CONCLUSION

Although the number of olive trees in Türkiye has increased in recent years, productivity per tree remains at a very low level, so productivity per tree should be increased as much as the number of trees.

Due to the periodicity characteristic of the olive tree, the olive trees can produce a lot of product one year and very little product one year, which causes olive production to follow a fluctuating course. In order to minimize the fluctuations that may occur in olive and consequently olive oil production due to the characteristic of the olive tree, measures to reduce the effect of periodicity should be implemented.

Since input costs are high, input costs should be reduced and support for producers (fertilizer, diesel oil support) should be increased. Türkiye's export unit price remains low compared to competitor countries. In order to increase the export unit price of Türkiye's olive and olive oil products, Türkiye should focus on the export of value-added products. To grow export revenues and make the sector more competitive, branding in the sector should be warranted and the share of packaged exports should be increased. In olive and olive oil exports, the marketing of the product should be given required importance as well as branding. To increase exports, various processing techniques should be applied to match demands in different countries and regions. In Türkiye, the number of licensed warehouses in the olive and olive oil sector should be increased to warrant that the quality of the raw material is preserved in hygienic environments without deteriorating and to safeguard the continuity of raw material supply. In order to increase the quality and productivity of olive and olive oil products, R&D activities should be given adequate importance and support.

KAYNAKÇA

- Amerani, E., Michailidis, A., Nastis, S.A, Bourmaris. T., (2018). "Forecasting the competitiveness of Greek olive oil in the international market," *Agricultural Economics Review*, 19 (2), 55-66.
- Balassa, B. (1965). Trade Liberalization and Revealed Comparative Advantage. *The Manchester School of Economic and Social Studies*, 33 (2), 99-123.
- Basilgan, M. ve Hayretçi, E. (2023). Türkiye’de Zeytin Sektörünün Satış Performansının Belirleyicileri: Gemlik Zeytin Firmaları Üzerinde Bir Analiz. *Tarım Ekonomisi Araştırmaları Dergisi*, 9 (2), 223-238.
- Bayramer, G. ve Tunahöglü, R. (2016). Türkiye’de Sofralık Zeytin – Zeytinyağı İhracatçılarının Sorunları ve Çözümüne Yönelik Yaklaşımlar. *Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 13 (1), 141-150.
- Camanzi, L., Malorgio, G. and Regazzi D. (2003). Agri-food Turkish Trade: Structure Competitiveness And Relations With The EU, (2), 25-36.

- Çoban, O., Peker, A. E. ve Kubar, Y. (2010). Türk Tarımının Avrupa Birliği Ülkeleri Karşısındaki Sektörel Rekabet Gücü. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*,10 (20), 247-266.
- Çukur, F., Demirbaş, N. ve Gölge, E. (2017). International Competitiveness of the Turkish Olive Oil Sector. *Selcuk Journal of Agriculture and Food Sciences*, 31(3), 162–168.
- Efe, R., Soykan, A., Cürebal, İ. ve Sönmez, S. (2013). Dünya’da, Türkiye’de, Edremit Körfezi Çevresinde Zeytin ve Zeytinyağı. Edremit Belediyesi.
- EİB (2023). Ege Zeytin ve Zeytinyağı İhracatçıları Birliği 2022-2023 Dönemi Çalışma Raporu.
- FAO (2023). Crops and Livestock Products (Olives Area Harvested and Production Quantity) Erişim: 23 Aralık 2023, <https://www.fao.org/faostat/en/#data/QCL>
- IOC (2023). Production of Olive Oil Erişim: 15 Aralık 2023, <https://www.internationaloliveoil.org/wp-content/uploads/2022/12/IOC-Olive-Oil-Dashboard-2.html#production-1>
- Hinloopen, J. and Marrewijk, C. V. (2001). On the Empirical Distribution of the Balassa Index. *Review of World Economics*, 137 (1), 1-35
- Kadakoğlu, B., & Karlı, B. (2023). Turkish Olive Oil: How Can Its Global Competitiveness be Increased ?. *Scientific Papers Series Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development*, 23(4): 447-454.
- Kadanalı, E. (2019). Analysis of the Competitiveness of Olive Oil Export in Turkey. *Perspectives on Applied Economics and Politics: Cases from Turkey*, 113.
- Kılıç, T. and Şule Turhan, Ş. (2020). Competitiveness of Turkey in Organic Olive and Olive Oil Sector. *ISPEC International Journal of Social Sciences & Humanities*, 4 (3):167-182.
- Kösekahyaoğlu, L. ve Özdemir, M. B. (2018). Türkiye'nin Fındık, Zeytinyağı ve Kuru Kayısı Ürünlerindeki Rekabet Gücünün Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Yöntemi ile Analizi. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 5 (12), 88-107.
- Nazilli Ticaret Odası (2021). Zeytin ve Zeytinyağı Raporu Sektör Raporu Erişim: 06 Şubat 2024, <https://www.naztic.org.tr/wp-content/uploads/2021/03/zeytin-zeytinyagi-sektor-raporu.pdf>

- Serin, V. and A., Civan (2008). Revealed Comparative Advantage and Competitiveness: A Case Study For Turkey Towards The EU. *Journal Of Economic And Social Research*, 10 (2), 25-41.
- Soyyigit, S. ve Yavuzaslan, K. (2018). Zeytin İhracatı ve Uluslararası Piyasada Türkiye'nin Rolünün Ağ Analizi Yaklaşımı ile İncelenmesi. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 18(38), 47-84.
- Sönmüş, A., & Aslan, M. H. (2021). Comparative Advantage of Turkish Olive Oil in Global Markets: An Empirical Analysis. *Turkish Journal of Agriculture - Food Science and Technology*, 9(6), 1114–1119.
- Tarkan Erbaş, E. ve Artukoğlu, M. (2017). Zeytin İşleyen ve Pazarlayan Firmaların Markalaşma Eğilimlerinin Saptanması Üzerine Bir Araştırma1. *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 54 (2), 177-185.
- T.C. Ekonomi Bakanlığı (2017). Zeytinyağı Sektör Raporları. Erişim: 09 Haziran 2022, <https://alto.org.tr/dosya/sectorraporu/zeytinyagi-sektor-raporu.pdf>
- T.C. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (2016). Türkiye Zeytincilik Sektör Raporu. Erişim: 30 Aralık 2023, <https://kutuphane.tarimorman.gov.tr/vufind/Record/20029>
- T.C. Ticaret Bakanlığı (2019). 2018 Yılı Zeytin ve Zeytinyağı Raporu. Erişim: 30 Aralık 2023, <https://ticaret.gov.tr/data/5d41e59913b87639ac9e02e8/3acedb62acea083bd15a9f1dfa551bcc.pdf>
- TEPGE (2022). Ürün Raporu Zeytinyağı 2021. Erişim: 10 Haziran 2022, <https://arastirma.tarimorman.gov.tr/tepge/Belgeler/PDF%20%20C3%9Cr%20%20BCn%20Raporlar%20%20C4%B1/2021%20%20C3%9Cr%20%20BCn%20Raporlar%20%20C4%B1/Zeytinya%20%20C4%9F%20%20C3%9Cr%20%20BCn%20Raporu%202021-350%20TEPGE.pdf>
- TEPGE (2023). Ürün Raporu Zeytinyağı ve Sofralık Zeytin 2022. Erişim: 13 Aralık 2023, <https://arastirma.tarimorman.gov.tr/tepge/Belgeler/PDF%20%20C3%9Cr%20%20BCn%20Raporlar%20%20C4%B1/2022%20%20C3%9Cr%20%20BCn%20Raporlar%20%20C4%B1/Zeytinya%20%20C4%9F%20%20C3%9Cr%20%20Sofral%20%20C4%B1k%20Zeytin%20%20C3%9Cr%20%20BCn%20Raporu%202022-371%20TEPGE.pdf>
- TİM (2020). Zeytin-Zeytinyağı Sektör Raporu. Erişim: 30 Kasım 2023, https://tim.org.tr/files/downloads/Strateji_Raporlari/Zeytin_Zeytinyagi_Sektor_Raporu.pdf
- TÜBİTAK TÜSSİDE (2015). Zeytin ve Zeytinyağı Sektörü Ulusal Kümelenme Stratejisi Raporu. Erişim: 06 Şubat 2024,

https://www.tarimorman.gov.tr/BUGEM/kumelenme/Belgeler/Zeytin%20ve%20Zeytinya%C4%9F%C4%B1%20Sekt%C3%B6r%C3%BC%20K%C3%BCmelenme%20Stratejisi_Raporu.pdf

Turkekul, B., Gunden, C., Abay, C., and Miran, B. (2007). A Market Share Analysis of Virgin Olive Oil Producer Countries with special respect to Competitiveness. [103rd Seminar, April 23-25, 2007, Barcelona, Spain](#) 9410, European Association of Agricultural Economists.

Türkekul, B., Günden, C., Abay, C., and Miran, B. (2010). The competitiveness of Turkish olive oil on the world market. *Journal of Food, Agriculture & Environment*, 8(2), 68-73.

UİB (2021). Zeytin Raporu. Erişim: 12 Kasım 2023, <https://uib.org.tr/tr/kbfile/zeytin-raporu>

UN Comtrade Database (2023). Trade Statistics Erişim: 17 Haziran 2023, <http://comtrade.un.org/data>